

Avrupa Birliği Sorununda Marksist Tutum

Elif Çađlı

I. “AVRUPA BİRLEŞİK DEVLETLERİ” Mİ?

Kapitalistlerin “Avrupa Birleşik Devletleri” düşü

Son yıllarda gerek burjuva ve gerekse sol çevrelerde yürümüş olan *Avrupa Birliği* konulu tartışmalar hakkında doğru yorumda bulunabilmek için, her şeyden önce bir hususu belirtmekte yarar var. Yarınki akıbeti bilinmez fakat bugünkü somutluğu içinde varolan Avrupa Birliği (AB) ile, o kadar sözü edildiği halde bir türlü gerçekleşmeyen “Avrupa Birleşik Devletleri” konusunu birbirinden ayırt etmek gerekiyor. Aslında kapitalistlerin “Avrupa Birleşik Devletleri” düşü oldukça eski tarihlere uzanmaktadır ve bu düş her seferinde kapitalist sistemin boyun eğdirici yasaları karşısında boşa çıkmıştır. Avrupa Birliği denilen şey, gerçekleşmiş ve gerçekleşebilecek yönüyle çeşitli kapitalist ülkeler arasında kurulan *geçici* bir ekonomik birliktir ve bu tür birliklerin oluşması her zaman için mümkündür. Fakat kapitalizm temelinde ulus-devletler şeklindeki parçalanmanın aşılması ve Avrupa devletlerinin barışçı bir kaynaşması mümkün değildir. Bu kaynaşma ancak, işçi sınıfı iktidarı altında, *Avrupa Birleşik İşçi Sovyetleri* temelinde gerçekleşebilir.

“Avrupa Birleşik Devletleri” tartışmasının Birinci Dünya Savaşı konjonktüründe kızıştığını biliyoruz. Fakat aslında bu fikrin ortaya atıldığı tarih çok daha eskilere uzanıyor. Örneğin Fransız devrimi döneminde, ekonomik ilişkiler ve kültürel-tarihsel temel bakımından bütünsel bir Avrupa düşü burjuva ideologlar tarafından ele alındı. İlerleyen yıllar içinde Marksizmin kurucuları da, “kapitalist temellerde birleştirilmiş Avrupa” tartışmalarıyla karşı karşıya geldiler. Bu burjuva hayal, işçi hareketi içine uzanan bazı örgütler tarafından da savunuldu. 1867 yılında küçük-burjuva cumhuriyetçilerle liberaller tarafından İsviçre’de oluşturulan *Barış ve Özgürlük Birliğinin* ileri sürdüğü fikirlerden biri de, “Avrupa Birleşik Devletleri”nin kurulmasıydı. Birlik, Avrupa’da savaşların bu sayede önlenebileceği tezini benimsiyordu. Marx ve Engels, gerek enternasyonalizm ve gerekse kapitalizmin doğası konusunda işçi sınıfı içinde yanlısalar yaratan bu pasifist tutumu eleştirdiler. Örneğin Engels, 1875 yılında Alman sosyal demokratlarının Gotha Programını eleştirirken bu konuya da değindi.^[1] Lassallecılar işçi sınıfı enternasyonalizminin karşısına, liberal burjuvalara ait olan bir “birlik” umudunu, kapitalist “Avrupa Birleşik Devletleri” umudunu dikmekteydiler. Oysa Avrupa işçi hareketinin başını çeken Alman işçileri savaş karşısında enternasyonalist bir tutum takınmışlardı. Avrupa işçileri, büyük grevler gibi zor koşullarda birbirleriyle dayanışarak sahip çıkılması gereken çizgiyi örneklemişlerdi.

Kautsky ve “Avrupa Birleşik Devletleri”

II. Enternasyonal örgütü de “Avrupa Birleşik Devletleri” sloganının burjuva temellerde sahiplenilmesine sahne oldu. Örneğin Otto Bauer, Avrupa Birleşik Devletlerinin bir hayal olmadığını, kapitalist gelişmenin kaçınılmaz bir sonucu olarak Avrupa uluslarının bu hedefe varacağını söylüyordu.

Lenin’in deyişle, Avrupa ülkelerindeki sosyalist maskeli sosyal-şovenler, emperyalist burjuvaziyle birlikte Asya ve Afrika’nın sırtından emperyalist bir Avrupa yaratmaya çalışmaktaydılar.

Birinci Dünya Savaşı döneminde, “Avrupa Birleşik Devletleri” fikri önemli bir yankı uyandıracak düzeyde gündeme getirildi. O dönemin koşullarını kısaca hatırlayalım. Emperyalist bir savaşa doğru sürüklenen dünyada militarizm yükselmekte ve büyük kapitalist ülkelerde dünyanın yeniden paylaşılması doğrultusunda hummalı bir hazırlık yürütülmekteydi. Bunun en somut göstergesi silahlanma harcamalarındaki artışı. Mevcut ortam, Marksistlerin de yakınlaşan savaş karşısında ideolojik, siyasal ve örgütsel her alanda devrimci tarzda hazırlanmalarını zorunlu kılıyordu. Tam da böylesi koşullarda, dönemin bir numaralı Marksist otoritesi kabul edilen Kautsky, emperyalist savaşlar karşısında pasifist bir tutuma yol açacak çözümler geliştirmeye koyuldu.^[2] Silahlanma ve savaşın mutlaka emperyalizmin bir ürünü olarak görülemeyeceğini ileri sürmekteydi. Emperyalist ülkeler arasındaki çıkar çatışmalarının bir savaşa yol açmaması için Avrupa burjuvazisine akliselim tavsiye ediyordu. Aralarında anlaşıp dünyanın geri kalanını birlikte sömürmelerinin hem onların çıkarına olacağını, hem de gerici Çarlık Rusya’sının manevra alanını daraltacağını söylüyordu. Burjuva parlamentarizmi temelinden yükselecek bir “Avrupa Birleşik Devletleri”nin sürekli bir barış dönemini açacağını iddia eden Kautsky, 1911 yılındaki bir yazısında şöyle demektedir:

“Savaş ruhunu ebedi olarak zihinlerden kovup atacak sürekli bir barış dönemi için, bugün yalnızca tek bir yol vardır: Avrupa medeniyetinin devletlerinin ortak bir ticari politika birliği, parlamento birliği, hükümet birliği ve ordu birliği içinde, yani Avrupa Birleşik Devletleri oluşumu içinde birleşmesi. Eğer bu başarlaysaydı, o takdirde muazzam bir adım atılmış olurdu. Böyle bir Birleşik Devletler, savaş olmaksızın öylesine üstün güçlere sahip olurdu ki, gönüllü olarak onlara katılmayan diğer tüm ulusları da ordularını ve donanmalarını tasfiye etmeye zorlayabilirdi. Fakat böyle bir durumda yeni Birleşik Devletlerin silahlanmaya duyulan tüm ihtiyacı da ortadan kalkardı. Yalnızca daha fazla silahlanmadan vazgeçen, sürekli orduyu ve tüm saldırgan donanma silahlarını tasfiye eden değil –ki bugün biz bunları talep ediyoruz– milis sistemi de dahil tüm savunma araçlarını terk eden bir pozisyonda olurlardı. Böylece sürekli barış çağı kesin bir biçimde başlardı.”[3]

Avrupa ülkeleri arasında sağlanacak bir ekonomik birliğin, kıtanın emperyalist güçleri arasındaki rekabet mücadelesini ortadan kaldıracığı tartışması, böylece daha o tarihlerden başlayarak gündeme girecekti. Avrupa'nın ekonomik birliğini kalıcı ve sürekli ilerleyecek bir oluşum olarak görüp savunulara göre, birlik doğrultusunda atılacak adımlar Avrupa'nın çeşitli ulus-devletlere bölünmüşlüğüne son verecek ve onları “Avrupa Birleşik Devletleri” şeklinde tek bir devlet çatısı altında bütünleştirecekti. Bu ekseninde yürüyen tartışmalar kaçınılmaz olarak dönemin devrimci Marksistleri arasında da yansımaları bulacak ve örneğin Rosa, Lenin ve Troçki bu sorun karşısında tutum alacaklardı.

Rosa ve “Avrupa Birleşik Devletleri”

Rosa daha 1911 yılında Alman sosyal demokrasisi içinde Ledebour ve Kautsky tarafından desteklenen kapitalist Avrupa Birleşik Devletleri projesinin gerçek ekonomik karakterini deşifre etti. Bir yönüyle bu proje ütöpikti; çünkü modern ulus-devlet ekonomik gelişmenin tarihsel ürünüydü ve iradi kararlarla aşılması söz konusu değildi. Gerçi Avrupa kavramı coğrafi ve belli ölçülerde tarihsel-kültürel bir birlik zeminini yansıtıyordu. Fakat ulus-devletleri tek bir çatı altında birleştirecek kalıcı bir ekonomik birlik olarak tahayyül edilen bir “Avrupa Birleşik Devletleri”, başlıca iki yönden kapitalizme içsel gerçeklerle bağdaşamazdı. Birincisi, Avrupa'da kapitalist devletler varolduğu sürece bunlar arasındaki çelişki ve rekabetin tamamen ortadan kalkması mümkün değildi. İkincisi, ekonomik ilişkilerin salt kıta ölçeğinde yoğunlaştığı bir Avrupa kapitalizmi ancak beynin bir kurgusu olarak varsayılabilirdi. Çünkü gerçekte kapitalizm bir dünya sistemiydi ve o nedenle de Avrupa, dünya ekonomisi içinde salt kendi içine kapalı bir ekonomik birlik değildi.

Rosa'nın bu ütöpik projeye ilgili olarak dikkat çektiği daha önemli bir başka yön ise, Avrupalı emperyalist güçlerin “barış çağı” yalanlarıyla örtülemeye çalıştıkları sinsi emperyalist niyetleriydi. Kapitalistlerin “Avrupa Birleşik Devletleri” projesi, ardına gizlendiği tüm radikal maskelere rağmen aslında işçi sınıfına hiçbir ilerletici çözüm sunamazdı. Burjuva politikacılar ne zaman “Avrupacılık” fikrini –Avrupa devletler birliğini– savunmuşlarsa, buna her seferinde “sarı tehlike”, “kara kıta”, “aşağı ırklar” a karşı yöneltilen açık veya örtük aşağılamalar eşlik etmişti. Kısacası burjuvaların savunduğu “Avrupa Birleşik Devletleri” emperyalist bir düşük olmaktan öteye geçemezdi.

“Ve eğer biz şimdi sosyal demokratlar olarak bu eski postu taze ve görünüşte devrimci şarapla doldurmaya çabalayacak olsaydık, o takdirde şunu söylemek gerekir ki, bu işten avantajlı çıkanlar bizler değil burjuvazi olurdu” diyordu Rosa.[4] Çünkü hangi “devrimci” ambalaja sarılırsa sarılsın, kapitalist toplumsal düzen içinde kalan bir “Avrupa Birleşik Devletleri” projesi, ekonomik bakımdan Amerika'yla gümrük savaşı anlamına gelecekti. Dolayısıyla böyle bir projenin politik sonucu “barış” değil, tam tersine emperyalist çatışmalar ve savaşlar olurdu. Böylece Rosa, aslında cehennemi bir savaşa sürüklenmekte olan bir dünyada işçi sınıfına liberal “barış” masalları anlatan Kautsky gibilere karşı devrimci Marksizmin sesini yükseltmekteydi. O sonuna dek bu tutumunu korudu. Örneğin 1915 yılına gelindiğinde de bu kez ünlü *Junius* broşürünün “Enternasyonal Sosyal Demokrasinin Görevleri Üzerine Tezler”inde aynı konuya değindi. Tezlerin sekizinci maddesi, dünya barışının, kapitalist diplomatların tarafsız mahkemeleri, diplomatik “silahsızlanma” anlaşmaları, “Avrupa Birleşik Devletleri” gibi ütöpik veya aslında gerici projelerle garanti altına alınamayacağını belirtiyordu. Çünkü Rosa'nın satırlarında da dile getirildiği gibi, “Emperyalizm, militarizm ve savaş, kapitalist sınıf kendi sınıf hegemonyasını bir direnişle karşılaşmadan uygulamaya devam ettikçe asla ortadan kaldırılamaz ve zayıflatılamaz. Başarılı bir direnişin tek aracı ve dünya barışının tek garantisi ise, uluslararası proletaryanın eylem kapasitesi ve onun ... devrimci iradesidir.”[5]

Lenin ve “Avrupa Birleşik Devletleri”

O dönemde çeşitli tartışmalara neden olan Avrupa Birleşik Devletleri sorununa, Lenin de 1914 Ekiminde *Bolşevik Parti MK Manifestosu*'nda değindi. Manifesto, monarşilerin gerici zulmü altındaki Avrupa'ya karşı *cumhuriyetçi Avrupa Birleşik Devletleri* sloganını savunuyordu. "Avrupa sosyal-demokratlarının acil politik şiarı cumhuriyetçi Avrupa Birleşik Devletlerinin kurulması olmalıdır" denilmekteydi.^[6] Ama sosyal-demokratlar bu sloganı savunurken çok dikkatli olmak zorundaydılar. Çünkü proletaryayı genel şovenizm akımı içine çekmek için her şeyi vaat etmeye hazır olan burjuvazi, "Avrupa Birleşik Devletleri" sloganını da kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaktaydı. Bu nedenle, Alman, Avusturya ve Rus monarşileri tasfiye edilmeden, bu şiarın yalan ve anlamsız bir şiar olduğu konusunda proletarya mutlaka aydınlatılmalıydı.

Avrupa Birleşik Devletleri sorunu, Bern'de yapılan RSDİP Yurtdışı Seksiyonları Konferansında tekrar ele alındı ve bu kez Lenin bazı endişelerini dile getirdi. "Avrupa Birleşik Devletleri" sloganıyla ilgili tartışma tek boyutlu olarak yürüyor ve salt politik bir nitelik kazanıyordu. Oysa sorunun bir de çok daha önemli bir boyutu, ekonomik bakımdan içerdiği anlamı vardı. Bunun üzerine Konferans, parti basınında sorunun ekonomik yanının irdelenmesi için tartışmanın ertelenmesi kararını aldı. Ve ardından Lenin, bu amaçla Ağustos 1915 tarihli *Avrupa Birleşik Devletleri Şiarı Üzerine* adlı makalesini yayınladı.

Bu makalede belirtildiğine göre, "Avrupa Birleşik Devletleri" sloganı *MK Manifestosu*'nda doğrudan acil bir politik şiar olarak formüle edilmişti. Ancak konunun yanlış anlaşılması için, yalnızca *cumhuriyetçi Avrupa Birleşik Devletlerinden* söz edilmekle yetinilmemiş ve bu hedefin "Alman, Avusturya ve Rus monarşileri devrimci biçimde yıkılmadan" anlamsız ve yalan olacağı özellikle vurgulanmıştı. Bu nedenle politik içerikte bir sorun yoktu. Fakat slogan ekonomik içeriği bakımından sorunluymdu. Kapitalist ilişkiler altında "Avrupa Birleşik Devletleri"nin ekonomik bakımdan ya olanaksız ya da gerici bir hedef olduğu sonucuna vardı Lenin. Olanaksızdı, çünkü kapitalist sistemde tıpkı özel mülkiyet gibi ulus-devlet de geçici bir olgu değil, kapitalist çelişkinin temel bir ifadesiydi. Gericiydi, zira Avrupa'nın Fransa ve Almanya gibi birbirine rakip emperyalist güçleri bu birliği emperyalist savaşlarla, askeri saldırganlıkla yaşama geçirmeye çalışıyorlardı.

Lenin makalesinde sorunun ekonomik temellerine değinmekte ve daha sonra *Emperyalizm* çalışmasında ayrıntılı olarak ele aldığı hususları ana hatlarıyla sıralamaktadır. Bir kere, sermaye uluslararası ve tekeli bir nitelik kazanmıştır ve dünya bir avuç büyük güç arasında paylaşılmıştır. Yeniden bir paylaşım, ancak büyük kapitalist ülkelerin o an sahip buldukları güçler dengesine göre gerçekleşebilir. Güçler dengesi ise, bilindiği gibi ekonomik gelişmenin seyriyle değişir. "*Kapitalizmde bozulan dengenin geçici olarak yeniden kurulması için sanayide krizden, politikada savaştan başka araç yoktur.*"^[7]

Lenin böylece, Avrupa ülkeleri arasında ulus-devlet bölünmesini sona erdirecek tam bir çıkar birliğinin ve dolayısıyla kalıcı bir birleşmenin mümkün olmadığını açıklıyordu. Bu nedenle, kapitalizm çerçevesinde "Avrupa Birleşik Devletleri" yoluyla savaşların önlenmesi düşüncesi de tamamen mesnetsizdi. Kapitalistler arasında ve devletler arasında geçici anlaşmaların sağlanması mümkündü ve Avrupa birliğiyle ilgili varsayımlar ancak bu kapsamda düşünülebilirdi. Fakat böyle bir anlaşma da ancak Avrupa burjuvazisinin çıkarları açısından olumlu bir anlam ifade edebilirdi. Peki ya işçi sınıfının çıkarları açısından?

Kapitalistler arasında sağlanacak bir anlaşmanın, Avrupa'da birleşik güçlerle sosyalizmi ezme, Japon ve Amerikalı rakiplere fark atmak için birleşik güçlerle sömürgeleri yağmalama anlamına geleceğini söylüyordu Lenin. ABD ile kıyaslandığında Avrupa bir bütün olarak ekonomik durgunluk içindeydi. Bu ekonomik koşullarda tasarlanan bir Avrupa Birleşik Devletleri, Amerika'nın hızlı gelişimini durdurmak bakımından da gericiğin örgütlenmesine yol açardı. O yüzden, sosyalizm davasının sadece Avrupa ile bağlantılı olduğu zamanlar geri gelmeyecek biçimde yitip gitmişti. Böylece Lenin, Avrupa Birleşik Devletleri sorununu değişik açılardan irdeledikten sonra makalesini şu sözlerle bitirecekti: "Sorunun çok yanlı tartışılması sonucunda, merkez organ yazı kurulu, Avrupa Birleşik Devletleri şiarının yanlış olduğu kararına varmıştır."^[8]

Avrupa tekeli sermayesinin yayılma ihtiyacı üzerine oturan bir Avrupa Birleşik Devletleri fikri, gerçekleştirilmesinin olanaksız oluşu bir yana, işçi sınıfı açısından emperyalist ve gericidir. O nedenle, Lenin'in *Avrupa Birleşik Devletleri Şiarı Üzerine* makalesinde yukarıda vurgulanan hususlar tamamen doğrudur ve somut gerçekliğe tekabül eder. Fakat Lenin'in bu gerçeklerden hareketle, aynı makalede, Avrupa Birleşik Devletleri sloganını savunuyor diye Troçki'ye eleştiri yöneltmiş olması tuhaftır. Çünkü Troçki, kapitalist temellerde bir Avrupa Birleşik Devletlerini savunmaz. Tam tersine, onun savunduğu

Avrupa Birleşik Devletleri, işçi iktidarı altında birleştirilmiş bir Avrupa'dır. Lenin'in eleştirisinin gerçek muhatabı ancak Kautsky olabilir ve nitekim Lenin de Troçki'yi, Kautskici görüşlerden esinlendiği zannıyla eleştirmektedir. Oysaki Troçki'nin Avrupa Birleşik Devletleri konusundaki görüşlerinden de anlaşılacağı gibi, onun yaklaşımının Kautskici siyasal tutumla bir benzerliği yoktur.

Lenin'in çeşitli tartışmalara neden olan makalesinde açıklığa kavuşturulması gereken bir diğer nokta ise proleter devrim stratejisine ilişkindir. Stalinistlerin "Troçizm"e vurmak amacıyla "tek ülkede sosyalizm" konusunda bu makaleyi tanık göstermeye çalıştıkları bilinir. Oysaki işin gerçeğinde, Stalinistler tarafından tek ülkede sosyalizmin olabilirliği doğrultusunda çekiştirilen satırlar *sosyalizmin kuruluşuna* değil, *iktidarın fethine* ilişkindir. Sosyalizmin tek ülkede kurulamayacağı konusunda devrimci Marksizmin ışığı öylesine parlaktır ki, bu konuda Lenin ile Troçki arasında öze ilişkin büyük ayrılıklar aramaya çalışmak beyhude bir çaba olacaktır.

Troçki'nin sahip çıktığı Avrupa Birleşik Devletleri sloganını, bir de işçi iktidarı altındaki anlamı bakımından irdeler Lenin. Bu açılımın, tüm Avrupa kıtasında eşzamanlı devrimlerin savunusu anlamına geldiğini düşündüğünden, böyle bir yaklaşımın yanlış olduğunu belirtir. Çünkü Lenin'in yorumuna göre, o takdirde Avrupa işçi sınıfı eşzamanlı devrimi ve Avrupa Birleşik Devletleri hedefinin gerçekleşmesini beklemek zorunda kalacaktır. Oysa kapitalist devletin öncelikle birkaç, hatta bir ülkede yıkılabilmesi mümkündür. Ve bu olasılık, gündeme geldiğinde gerçekleştirilmesi gereken bir görevdir.

Fakat Avrupa Birleşik Devletleri hedefini savunan Troçki'nin, siyasal iktidarın fethi konusunda Lenin'den tamamen farklı olarak "beklemeci" bir tutum takındığını söylemek doğru değildir. Çünkü Troçki'nin ısrarla dile getirmeye çalıştığı gerçek, iktidarın proleterya tarafından tek ülkede fethedilemeyeceği değil, korunamayacağı ve sosyalizmin tek ülkede kurulamayacağıdır. Nitekim bu noktada Lenin'le kendisi arasında özde bir fark olmadığını belirten Troçki, kanıt olarak 1915 *Barış Programı*'ndaki satırlarını aktarmaktadır: "Hiçbir ülke, mücadelesinde diğer ülkeleri 'beklemek' zorunda değildir. Şu temel düşünceyi tekrarlamak yararlı ve gerekli olacaktır; savsaklamacı uluslararası eylemsizlik, paralel uluslararası eylemin yerini alamaz. Diğerlerini beklemeksizin, inisiyatifimizin diğer ülkelerdeki mücadeleye bir itilim kazandıracığı inancıyla, ulusal temellerde mücadeleye başlamalıyız ve devam etmeliyiz."^[9]

Troçki ve "Avrupa Birleşik Devletleri"

Troçki'nin Birinci Dünya Savaşı döneminde kaleme aldığı bazı yazılarında,^[10] monarşilerin ve sürekli orduların bulunmadığı bir Avrupa Birleşik Devletleri sloganı yer alır. Gümrük duvarları ve ulusal sınırlar tarafından bölünmeyen bir Avrupa'nın, dünya ekonomisinin sosyalist örgütlenmesine geçiş bakımından olumlu bir adım olabileceğini düşünmektedir Troçki. Bu sloganı işçi sınıfının devrimci iktidar mücadelesiyle doğrudan ilişkili kılmaya çalışmaktadır. Fakat aynı sloganın burjuvazi tarafından da kullanılıyor oluşu ve özellikle Kautsky'nin çarpıtmaları gibi nedenlerle bu konu oldukça tartışmalı bir seyir izlemektedir. Bunlara ek olarak, Troçki de bu sloganla aslında Avrupa'da işçi sınıfı iktidarını savunduğu hususuna başlangıçta yeterince açıklık getirememiştir. Bu durum onun yanlış anlaşılmasına ve sanki burjuva demokratik bir Avrupa Birleşik Devletleri hedefini savunduğunun düşünülmesine neden olmuştur. Oysa Troçki, proleteryanın emperyalist savaşın karşısına *toplumsal devrim* programıyla dikilmesi gerektiği fikrini ortaya koymaktadır. Avrupa'nın emperyalist güçler arasındaki kanlı çekişmeler tarafından parçalanmasına karşı, işçi sınıfının *barış programını* yükseltir. Üretici güçlerin tahribine, emperyalist savaflara, vahşi militarizme son verecek barış programının ancak işçi iktidarı altında bütünleştirilmiş bir Avrupa temelinde yaşama geçirilebileceğini savunur.

Böylece tıpkı Lenin gibi Troçki de, kapitalist Avrupa Birleşik Devletlerinin gerçekleşebilmesi olasılığını reddeder. Avrupa Birleşik Devletleri sloganıyla bağlantılı olarak ilk yazılarının çarpıtılması karşısında, kendisinin 1914'te de kapitalist kapsamdaki bir Birleşik Devletleri savunmadığını hatırlatır. "Avrupa Birleşik Devletleri sloganını sırf Avrupa'da muhtemel bir proleterya diktatörlüğü devlet biçimi olarak ileri sürdüğümde, soruna benim yaklaşımım da buydu" der.^[11] Troçki o tarihlerden başlayarak şu ana fikri savunmuştur: "Avrupa'nın az çok tam ekonomik birliğinin, kapitalist hükümetler arasındaki bir anlaşma sayesinde *yukarıdan gerçekleştirilmesi*, bir ütopyadır. Bu yolda, kısmi uzlaşmalar ve yarım tedbirlerin ötesine geçilemez."^[12] Son derece önemli bir gerçeğe dikkat çekmekte ve aslında Avrupa'nın ekonomik birliğinin hem üreticiler ve tüketiciler hem de genel olarak kültürün gelişimi açısından muazzam avantajlara yol açacağını belirtmektedir Troçki. Fakat böyle bir birliği ancak Avrupa işçilerinin devrimci mücadelesi yaratabilir. Bu nedenle işçilerin *Avrupa Birleşik Devletleri* hedefinin

yaşama geçirilmesi, emperyalist korumacılığa, milliyetçi içe kapanma eğilimine ve bunların aracı olan militarizme karşı mücadelesinde *Avrupa proletaryasının devrimci görevi* haline gelmektedir.

Barış Programı'nda propaganda ettiği "monarşilerin, düzenli orduların ve gizli diplomasinin olmadığı *Avrupa Birleşik Devletleri*" formülasyonu çeşitli spekülasyonlara neden olduğundan, Troçki ilerleyen yıllarda bu konuya tekrar dönme gereğini hissetmiştir. Söz konusu yazısının genişletilmiş 1923 versiyonunda, bu sloganın belirli koşullarda gerici ve emperyalist bir içerik kazanabileceğini ileri sürerek çarpıtmalar yaratan hasımlarının iddialarını ele alır. Önemli bir hususa açıklık getirmeye çalışmaktadır. Bu husus, işçi sınıfı iktidarının örgütlenmesi, yaşatılması ve ilerletilmesi bakımından, Marx ve Engels döneminden başlayarak günümüze kadar uzanan iki çizgi arasındaki temel mahiyet farkına ilişkindir.

Küçük-burjuva sosyalizm anlayışı, özünde milliyetçi ve biraz devrimcilik yağına bulanmış bir ulusal kalkınmacılıktır. Halbuki proleter sosyalizm anlayışı, burjuva sınıfın çıkarlarını yansıtan ulusal sınırlar saplantısından tamamen azade, geniş ufuklu ve bilimsel bir temele oturur. Proletaryanın genel olarak dünyanın küçük ulus-devletlere parçalanmasından hiçbir çıkarı yoktur. Ayrıca da, kapitalist Avrupa'da burjuvazinin görece devrimci ulusçuluk çağı artık kapanmıştır. Devrimci Marksizm, ekonomik entegrasyon doğrultusunda işleyen sürecin karşısına ulusal pazarın, gümrük duvarlarının savunusunu çıkartmaz. Eğer kıtanın emperyalist güçleri kendi hesapları cihetiyle bazı birleşmeleri savunuyorlarsa, devrimci işçi sınıfı bunun karşısına "ulusal savunuyu" bayrağıyla değil, işçilerin birleşik sovyet iktidarını yaratma hedefiyle dikilir. İşte Troçki'nin *Barış Programı*'nda savunmaya çalıştığı ana çizgi budur.

Kapitalist temellerde bir Avrupa Birleşik Devletleri gerçekten de mümkün değildir. Fakat bir an için ulus-devletlerle ve gümrük duvarlarıyla bölünmemiş bütünsel bir Avrupa tasavvur edelim. Bu varsayım, nesnel olarak sosyalizm için daha geniş maddi temellerin döşenmesi anlamına gelirdi. O nedenle Troçki, "Eğer Avrupa'nın kapitalist devletleri emperyalist bir tröstte birleşmeyi başarsalardı, bu her şeyden önce işçi sınıfı hareketi için birleşik ve tüm Avrupa çapında maddi bir temel yaratacağı için mevcut duruma oranla ileri bir adım olurdu" der.[\[13\]](#)

Dünyanın ekonomik ve politik gelişiminin, birleşik bir dünya ekonomisine doğru çekilme eğiliminde olduğu şüphe götürmez. Bu nedenle, Avrupa Birleşik Devletleri sloganının savunusu karşısında, "neden bir Dünya Federasyonu değil de bir Avrupa Federasyonu?" sorusunun sorulabileceğini hatırlatır Troçki. Fakat dönemin somut gelişmeleri dikkate alındığında böyle bir soru soyut ve dogmatik kaçacaktır. Çünkü çözümlenmesi gereken somut problem, geleceğin sosyalist dünya ekonomisi değil, Avrupa'nın çıkmazına devrimci bir çıkış yolu bulabilmektir. Avrupa yalnızca coğrafi bir kavram değildir; belirli bir ekonomik ve kültürel-tarihi topluluğu yansıtır. Birinci Dünya Savaşında, Amerika Birleşik Devletleri'nin müdahalesinden sonra bile bu savaşın arenası Avrupa olmuştur. "Devrimci problemler her şeyden önce Avrupa proletaryasının karşısına çıkıyor" diyen Troçki, Avrupa Birleşik Devletleri sloganının öne çıkartılmasının kendi tercihinin değil, somut gelişmelerin Marksist analizine dayandığını belirtmektedir.

Troçki'nin daha 1915'lerden başlayarak proleter bir içerikle savunduğu Avrupa Birleşik Devletleri sloganı, bir dönem boyunca Lenin ve Bolşevik Parti tarafından reddedilmişti. Ancak Ekim Devrimini takiben bu tutum belirli ölçüde değişti. Çünkü bu sloganın anlamının, dünya devriminin ilerletilmesi bağlamında işçilerin birleşik Avrupa'sını yaratmak olduğu devrimci Marksistlerce anlaşılır hale gelmişti. Nitekim Troçki'nin Ruhr kriziyle[\[14\]](#) ilgili olarak 1923'te yazdığı "*Avrupa Birleşik Devletleri*" Sloganı İçin Uygun Zaman mı?[\[15\]](#) başlıklı tartışma makalesi, yayınını takiben hatırı sayılır bir muhalefete rağmen Komintern Yürütme Komitesi tarafından resmen benimsendi. Troçki 1928'de bu konuyla ilgili olarak şu değerlendirmeyi yapacaktı: "Tüm önyargılara rağmen, Avrupa Birleşik Sovyet Devletleri sloganının 1923'te, yani Almanya'da devrimci bir patlamanın beklendiği ve Avrupa'daki devletlerin karşılıklı ilişkileri sorununun aşırı derecede yakıcı bir nitelik kazandığı bir sırada kesin olarak kabul edilmesi yalnızca bir rastlantı değildi. Avrupa ve gerçekte dünya krizindeki her yeni şiddetlenme, temel politik sorunları öne çıkarmak için ve Avrupa Birleşik Devletleri sloganına çekici bir güç kazandırmak için yeterince keskindir."[\[16\]](#)

Troçki'nin Ruhr krizine dair makalesinde belirttiği gibi, Avrupa parçalanmış, bölünmüş, tüketilmiş, altüst edilmiş, Balkanlaştırılmış ve bir tımarhaneye çevrilmişti. Savaşın temelinde, üretici güçlerin gümrük duvarları ile engellenmemiş daha geniş bir gelişme arenasına olan ihtiyacı yatmaktaydı. Egemen burjuvaların ulusal sınırların yarattığı engellerin üstesinden gelmek için başvurduğu saldırgan yöntemler, parçalanmanın daha da şiddetlenmesine ve milyonların ölümüne neden oluyordu. Bu

temelde Avrupa'nın birliğini organize etmeye yönelik bir başka burjuva teşebbüs, örneğin Almanya'da yükselen militarizm, ya Avrupa medeniyetinin çöküşüne veya Amerikan emperyalizminin dünya üzerinde karşı-devrimci egemenliğine yol açacaktı.

Bu koşullarda Avrupa'yı parçalanmaktan ancak proletarya kurtarabilirdi. Fakat devrimci dalganın geri çekildiği bir durumda, işçileri, emekçileri proletaryanın devrimci bayrağı altında toparlayabilmek için kitleleri mücadele hedeflerine kazanabilecek geçişsel sloganların öne çıkartılması da zorunluydu. O dönemde Komintern, birleşik cephe sloganı olarak "işçi ve köylü hükümeti"ni önermiş bulunmaktaydı. Troçki bu sloganın, bizzat işçilerin çabasıyla yaşama geçirilecek olan *Avrupa Birleşik Devletleri* çağrısıyla birleştirilmesi gereğini savundu. Yalnızca böyle bir yönelim, Avrupa kıtasını ekonomik çöküntü ve güçlü Amerikan kapitalizminin köleliğinden kurtarabilirdi. Avrupa Birleşik Devletleri sloganı proletarya diktatörlüğüne doğru bir basamak olarak kabul edilmeliydi. "*Avrupa Birleşik Devletleri – tamamen devrimci bir perspektif– bizim genel devrimci perspektifimizde önümüzdeki aşamadır*" diyordu Troçki.^[17] Söz konusu sloganın doğrudan proletarya diktatörlüğünün kuruluşu olarak değil de, ona giden yolda bir basamak olarak yorumlanması bir bakıma bir bulanıklık yaratıyor gibi görünse de, aslında önemli bir problem yoktu. Çünkü bu yaklaşım devrimci işçi iktidarının önüne farklı iktidar aşamaları dikmiyor, yalnızca kitlelerin mücadelesini proletarya diktatörlüğü hedefine ilerletmeyi amaçlıyordu. Devrimci mücadelenin ilerleyişi bu sloganı zaten gerçek kapsamına yükseltecekti.

Diğer yandan, dünya devriminin ilerleyişine önceden bir sıra dayatmak mümkün olmasa da, olaylar zincirinin Avrupa'yı Amerika'nın önüne çıkarması pekâlâ mümkündü. Bu bakımdan Troçki için Avrupa'daki gelişmeler önemliydi ve bu gelişmelerin dönüp Amerika'yı etkilemesi de kuvvetle ihtimal dahilindeydi. Avrupa'da olası bir devrimin, kesinlikle Amerikan kapitalist sınıfının güvenini kıracağı ve Amerikan işçi sınıfının iktidara geliş sürecini hızlandıracağını düşünmekteydi Troçki. O, işçi iktidarı altında gerçekleşecek bir Avrupa federasyonu fikrini savunma noktasında durmuyor, Ortadoğu, Balkanlar gibi olası işçi sovyetleri federasyonları savunusuyla birlikte *dünya sovyetler federasyonu* hedefini somuta büründürmeye çalışıyordu. Sovyetler Birliği'nin, birleşik Avrupa için Asya'ya uzanan bir köprü oluşturabileceğini düşünüyordu. Böylece Sovyetler Birliği'yle birlikte birleşik bir Avrupa, Asya'nın ezilen halkları için büyük bir çekim merkezi oluşturabilecekti. Avrupa ve Asya halklarının devrimci bloku ABD'den gelen tehdide de karşı koyabilecekti. Birleşmemiş bir Avrupa bunu yapamazdı.

1923 yılında Komintern tarafından kabul edilen Avrupa Birleşik Devletleri sloganı buradaki varlığını ancak 1926 tarihine kadar sürdürebildi. John Pepper tarafından kaleme alınan ve 1926'da Komintern yayınevi tarafından basılan *Avrupa Birleşik Sosyalist Devletleri* adlı resmi bir broşürde şu satırlar yer almaktaydı: "Şurası çok önemlidir ki, bu burjuva sosyal demokrat slogana (Pan-Avrupa) karşı yalnızca eleştirel bir konuma sahip değiliz, fakat aynı zamanda, onun düzenbaz pasifist içeriğini yıkararak, ona karşı, geçişsel taleplerimiz için gerçekten kapsamlı bir politik slogan olabilecek pozitif bir slogan oluşturduk. Gelecek dönemde Sosyalist Avrupa Birleşik Devletleri sloganı, Avrupa komünist partileri için kapsamlı bir politik slogan görevi görmelidir."^[18] Fakat bu satırlar türünün son örneği olacaktı.

Sovyetler Birliği'nde ve Komintern'de Stalinizmin mutlak egemenliğinin kurulmasıyla birlikte, *işçilerin Avrupa Birleşik Devletlerini* yaratma hedefi de Stalinist saldırılardan fazlasıyla nasibini aldı. Zira dünya devrimiyle doğrudan bağlantılı bu hedefin, Stalinist "tek ülkede sosyalizm" teorisıyla bağdaşması mümkün değildir. Troçki, tek ülkede sosyalizm ideolojisinin kaçınılmaz olarak ulusal devletin artık üretici güçlere dar gelen gericileşmiş rolünün bulanıklaştırılmasına, onunla uzlaşmaya, onu idealize etmeye ve devrimci enternasyonalizmin önemini azaltılmasına yol açtığını belirtmişti. Gerçekten de bu Stalinist ideoloji, sosyalizm jargonuyla kılıflanmış bir ulus-devlet savunusudur. O nedenle 1928 yılında Stalin ve Buharin imzasıyla yayınlanan Komintern program taslağında, işçi sovyetleri iktidarına dayanan *Avrupa Birleşik Devletleri* hedefi de dahil, dünya devrimi perspektifiyle ilintili olabilecek her şey temizliğe tabi tutulmuştur. Taslak program Komintern 6. Kongresinde eleştirilerin yasaklandığı, muhalif seslerin susturulduğu bir ortamda esaslı bir değişiklik olmaksızın kabul edilmiştir. Troçki taslakta ifadesini bulan Stalinist tutumu eleştirirken, sovyetler iktidarı içeriğine sahip bulunan bir *Avrupa Birleşik Devletleri* açılımının, dünya komünist hareketinin programından çıkartılmasını haklı kılacak hiçbir nedenin bulunmadığını belirtir.

Stalinist Komintern liderliğinin düşmanca bir tutumla karşıladığı dünya devrimi perspektifini Troçki kararlılıkla savunmayı sürdürdü. 1929 yılında basılan *Silahsızlanma ve Avrupa Birleşik Devletleri* yazısında, Avrupa'nın devrimci işçi iktidarı altında birleştirilmesi zorunluluğunu bir kez daha net biçimde ortaya koymaktaydı. Troçki'nin belirttiği gibi, üretici güçler kesinlikle ulus-devletin çerçevesini aşmıştır ve artık dünya ölçeğinde tasavvur edilmelidir. Zaten emperyalist savaş da, üretici güçlerle

ulusal sınırlar arasındaki çelişkilerden çıkmıştır. Sosyalizm şüphesiz, tek bir kıta sınırları içinde bile tam gelişmesine ulaşamaz. Bu nedenle, "Sosyalist Avrupa Birleşik Devletleri, dünya sosyalist federasyonu yolunda bir evre olan tarihsel sloganı temsil eder."[\[19\]](#)

Tıpkı Lenin gibi Troçki de, özellikle Avrupa ülkelerinde emperyalist savaş dönemlerinde hortlayan sosyal-şovenizm belâsından işçi sınıfını kurtarabilmek için sürekli bir mücadele yürütmüştür. 1934 tarihli bir IV. Enternasyonal belgesinde, yine bir emperyalist savaşa doğru sürüklenen Avrupa'da işçi sınıfına temel görevini hatırlatmaktadır: "Ulusal savunma' gerici şiarına karşı ulusal devletin devrimci yıkımı şiarı ile karşı koymak gerekir. Kapitalist Avrupa tımarhanesine, birleşik sosyalist dünya devletleri yolunda bir adım olarak Avrupa birleşik sosyalist devletleri programı ile karşı koymak gerekir."[\[20\]](#)

Amerikan emperyalizminin devasa yükselişi, bir yandan dünya pazarından pay kapma telâşına düşen kapitalist Avrupa ülkeleri arasındaki çelişkileri keskinleştirirken, diğer yandan birleşerek ABD'ye karşı koyma yolundaki burjuva düşleri daha da besledi. Troçki bir yazısında burjuvaların Avrupa Birleşik Devletleri düşlerinin nesnel kaynağını tam isabetle dile getirmekteydi: "Eğer kapitalist dünya, devrim krizleri olmaksızın birkaç on yıl daha devam edebilecek olursa, o zaman bu on yıllar kesinlikle Amerikan dünya diktatörlüğünün kesintisiz büyümesine tanık olacaktır."[\[21\]](#) Fakat bu süreç kaçınılmaz olarak Avrupa ile ABD arasındaki çelişkileri yoğunlaştıracaktır. Çünkü Amerika bir yandan Avrupa'yı sürekli artan bir rasyonalizasyon için çabalamaaya zorlarken, aynı zamanda Avrupa'ya dünya pazarında hep azalan bir pay bırakacaktır. Böylece Avrupa devletleri arasında, dünya pazarında pay kapma rekabeti kaçınılmaz olarak şiddetlenecektir. Avrupa'nın kapitalist güçleri bir yandan da Amerika'nın basıncı altında güçlerini birleştirmek için çabalayacaklardır.

Avrupa Birleşik Devletleri bahsini kapatırken bugün Troçki'nin sözlerine eklenecek pek de bir şey yok gibi. İşçi sınıfı liberal burjuva yalanların peşinden sürüklenmenin acısını, tam iki kez dünyayı cehenneme çeviren emperyalist paylaşım savaşlarında fazlasıyla yaşadı. Bugün de Amerikan emperyalizmi, dünyanın rakipsiz egemeni olabilmek için dört bir yana savaş ilân ediyor. Bu çılgınlığı ne "Birleşmiş Milletler" teşkilâtı ve ne de "Avrupa Birliği" önleyebilir. Tersine, emperyalist sistemin mevcut tüm birlikleri, yeni bir paylaşım savaşı döneminde derin krizlere sürüklenmektedir. ABD emperyalizmi, dünyaya kendi petrol ve silah baronlarının çıkarları doğrultusunda yeni bir "düzen" getirme iddiasında. Kapitalist "Avrupa Birleşik Devletleri" yolunda yürüyeceği farz olunan Avrupa Birliği bakalım bugünkü düzeyinde bir "birlik" olarak bile kalabilecek mi? Saldırgan ABD karşısında kapitalist Avrupa'nın savaş karşıtı, demokratik bir seçenek olabileceği iddiası bir kez daha gümbürdeyerek çökecek. Emperyalizm çağında demokrasi ve barışın kapitalist Avrupa'dan beklenebileceği savı işçi sınıfı için zehirli bir yalandır. Dünyaya demokrasiyi de barışı da ancak ve ancak işçi sınıfının devrimci iktidarı getirebilir. Bu nedenle, emperyalist saldırganların istilâsı altındaki yerküremizde yegâne kurtuluş yolu, işçi sınıfının kapitalizmi dünyadan silip süpürecek olan dünya devrimidir. Bu devrimin insanlığa armağan edeceği *Dünya İşçi Sovyetlerinin* bir parçası olarak *Avrupa Birleşik İşçi Sovyetleri* sloganı bugün de geçerliliğini koruyor.

II. AVRUPA BİRLİĞİ GERÇEĞİ

Emperyalist birlikler kalıcı olamaz

20. yüzyılın başlangıcından bu yana çeşitli düzeylerde emperyalist birlikler oluşmuştur ve bu tür birliklerin oluşması bugün de pekâlâ mümkündür. Ancak, kapitalist sistemin kaçıp kurtulamayacağı büyük krizler nedeniyle, bu tür birlikler her an parçalanma riskini içinde taşıyan birlikler olarak kalacaklardır. Lenin, büyük imparatorluklar kurmaya yönelik emperyalist eğilimin, pratikte, egemen ve siyasal yönden bağımsız devletlerin emperyalist ittifakı şeklinde sık sık gerçekleştirilmekte olduğuna değinir. "Böyle bir ittifak olanak çerçevesindedir ve yalnızca iki ülkenin mali-sermayesinin ekonomik kaynaşması şeklinde değil, ama onun yanı sıra emperyalist bir savaşta askeri 'işbirliği' biçiminde de görülmektedir" der.[\[1\]](#)

Çokuluslu şirketlerin karmaşık bir yapıya sahip olduğu ve sermayenin birlik yönündeki eğiliminin, çeşitli zit yönlü etkenlerle karşılaşarak yol almaya çalıştığı unutulmamalıdır. Bu önemli hususu yadsıyan Kautsky, kapitalizmin ekonomik açıdan *emperyalizm ötesi* yeni bir evreye girmesinin mümkün olduğunu iddia etti. Hilferding'in "örgütlü kapitalizm" değerlendirmesinden hareket eden Kautsky, rekabetin ve farklı ulusal kimlikler taşıyan mali sermaye gruplarının birbiriyle mücadelesinin aşılabilirliğini söylüyordu. Ona göre, uluslararası düzeyde birleşmiş mali sermaye tarafından dünyanın ortaklaşa sömürülmesine dayanan yeni bir dönem, bir "ultra-emperyalizm" dönemi

gerçekleşebilirdi. Kautsky'yi eleştiren Lenin, tekelci gelişmenin bir dünya tekeline doğru gittiğini söylemenin salt bir soyutlama anlamında mümkün olduğunu belirtir. Fakat "ultra-emperyalizm" konusunda ortaya konulan tüm ölü soyutlamalar, dikkati mevcut çelişkilerin derinliğinden saptırmaya hizmet edecektir. Bu tür ölü soyutlamalara karşı verilecek en iyi yanıt, bunların karşısına dünya ekonomisinin somut ekonomik gerçeklerini çıkarmaktır.

Büyük sermaye grupları arasında işleyen birlik yönündeki eğilimin, ulus-devletlerin rekabetini tamamen ortadan kaldıracağını iddia etmek kapitalizmin somut yapısal özelliklerine aykırıdır. Gerçek olan bir eğilimden hareketle, sanki bu eğilim somutta yüzde yüz realize oluyormuşçasına bir uç noktaya zıplamak tamamen yanlıştır. Böyle bir yaklaşım, olguları yaşamın çelişkileri içinde kavramaya çalışan Marksist yönteme aykırıdır. Mali sermayenin birleşme eğilimi rekabeti ortadan kaldırmaz. Sermayenin tekelleşmesi ve uluslararasılaşması, ulusal ve dünya ölçeğinde çelişkileri azaltmaz, tam tersine şiddetlendirir.

Öte yandan, rekabetin tekeller arası rekabet düzeyine yükselmesi gerek ulus içi gerekse ulus ötesi ekonomik birleşmeleri teşvik eder. Büyük kaynaklara sahip ABD gibi tekelci kapitalist ülkelerin varlığı, bu güce sahip olmayan ülkelerin birlik arayışlarını güdüler. Ama hangi düzeyde olursa olsun, bu güdülerin dayandığı esas temel soyut bir birlik arzusu değil, kendi kapitalist çıkarlarını maksimize etme çabasıdır. Büyük kapitalist güçlerin dünyadaki nüfuz alanlarını paylaşmak için oluşturacakları birlikler, zayıf ülkelerin bir kısmını kapsasa dahi, öncelikle birincilerin çıkarlarını gözetir ve onlar arasındaki çekişmeleri de asla ortadan kaldırmayan emperyalist birlikler olacaktır. Bu nedenle, emperyalist birlik ve ittifakları, artık bozulmayacak, durağan ve kararlı birleşmeler şeklinde kavramak kapitalist işleyişe tamamen ters düşer.

Kapitalist bloklar kalıcı olamaz. Değişen güçler dengesine bağlı olarak onlar da değişir. AB ya da benzeri birliklerin, birliğe üye olan ulus-devletler arasındaki çelişkileri tamamen ortadan kaldırdığı ve bu devletler arasında çatışmasız bir *üst-birlik* dönemini başlatabileceği yolundaki varsayım gerçeklerin sınavına dayanamamıştır ve dayanamaz. Kapitalist düzen içinde çıkarların ve nüfuz bölgelerinin paylaşılması konusunda, paylaşım katılanların genel ekonomik, mali, askeri gücünden başka bir temel düşünülemez. Paylaşım katılanlar arasındaki güçler dengesi ise aynı kalmaz, değişir. Çünkü kapitalizm eşitsiz gelişme demektir ve ülkelerin, çeşitli sanayi sektörlerinin, tekellerin eşit şekilde gelişmeleri mümkün değildir. Lenin'in dediği gibi, on ya da yirmi yıl sonra emperyalist güçler arasındaki dengenin değişmeden kalacağı düşünülemez bile.

Emperyalizmin tarihi, diğer rakiplere karşı koyabilmek için çeşitli kapitalist güçler arasında çıkar birliği oluştuğunda, askeri, ekonomik ittifakların, koalisyonların, blokların, kurumların inşa edilebildiğinin örnekleriyle dolu. İşte *Avrupa Birliği* de böyle bir birliktir. Belirli somut koşulların ve hesapların sonucu oluşturulan bu tür birlikler, şartlar değiştiğinde bozulur; yerine yenileri kurulur. Avrupa Birliği'nin kaderi de kesinlikle bu çerçevede değerlendirilmelidir.

Amerika'nın rekabeti Avrupa Birliği'ni dayattı

Günümüzde varlığını sürdürdüğü biçimiyle Avrupa Birliği, kimi burjuva yazarların göstermek istediğinin tersine hiç de Avrupa ülkelerinin aralarındaki sınırların kalkması yolunda ilerlemedi. Esasen birliği teşvik eden temel faktör, Avrupa'nın ortak tarihsel ve kültürel kimliğinin bütünleştirilmesi masalı değil, bu tür oluşumlar bakımından her zaman olduğu gibi ekonomik çıkarlardı. AET'yi AB'ye ilerleten başlıca neden, Amerikan ve Japon rakipler karşısında birleşerek daha fazla rekabet gücü kazanma güdüsüydü. Nitekim 60'lı yıllarda emperyalist güçler arasında yükselen rekabet, özellikle ABD ile Avrupa arasındaki çekişme, Avrupa'nın ekonomik birliğinin ilerletilmesi hedefine can verdi. Amerika ve Avrupa ticaret blokları arasındaki yarışma, AB yolundaki çalışmaların hızlandırılması amacıyla Avrupalı burjuva yazarlar tarafından da sıcak bir biçimde gündeme getirildi. Örneğin 1960'larda Servan-Schreiber'in *Amerika Meydan Okuyor* adlı kitabı türünün önemli bir örneğiydi.^[2]

Mali sermayenin dünya ölçeğinde hareketine dayanan emperyalizm çağında, bir "ortak pazar"ı yalnızca üye devletlerin çıkarları doğrultusunda kontrol ve koruma altında tutmak olanaksızdır. Diğer büyük rakipler, kârlı ve avantajlı gördükleri sürece bu "pazar"a sızmanın yollarını arar ve bulurlar. Nitekim Avrupa ortak pazarı, ekonomik yükseliş dönemi boyunca Amerikan ve Japon firmaları için de cazip bir yatırım ve sürüm alanı oldu. Farklı ticaret bloklarına üye olan emperyalist sermaye grupları, hem kendi ticaret bloklarında ve hem de rakiplerinde etkili olmaya çalışarak, parayı, ulusal ya da kıtasal kimliklere bakmaksızın büyüklükleri ve güçleri oranında paylaşırlar. Bu nedenle, kapitalist bir ortaklıkta tüm bileşenlerin eşit çıkarlar elde etmesi mümkün olmadığı gibi, Avrupa ortak pazarının en

büyük getiriyi yalnızca onun bileşenlerine sağlaması da bir kural değildir. Zaten, Almanya, Fransa gibi ülkelerin ortak pazarla yetinmeyip, rakip güçler karşısında daha sıkı bir parasal ve ekonomik birlik arayışı içine girmeleri de buradan kaynaklandı. Keza üye devletlerin kendi ihracatlarını artırabilmek amacıyla başvuracakları devalüasyonların önünü kesecek “caydırıcı” önlemler de getirildi.

AET'den AB'ye

İkinci Dünya Savaşından çıkıldığında, Avrupa bitkin ve yıkıntılar içinde bir durumdaydı. ABD emperyalizmi ise yükselişini sürdürmekteydi ve tüm dünyada egemen bir güç haline gelmişti. Amerikan ekonomisinin egemenliği, örneğin doları uluslararası para birimi olarak kabul ettiren Bretton Woods anlaşmasında somutlanıyordu. Bir zamanlar Troçki'nin dediği gibi artık kapitalist sistemin ağırlık merkezi Akdeniz'den Pasifik'e kaymıştı. II. Dünya Savaşı yıkımının ivmelendirdiği bir gerileme içinde, Avrupa Amerika'nın yardımına muhtaç hale gelmişti. Sovyetler Birliği'nin kendi “sosyalist” blokunu oluşturmaya koyulduğu koşullarda ve Avrupa'da gelişebilecek bir devrim tehlikesine karşı ABD'nin Avrupa kapitalizminin yardımına koşmaması düşünülemezdi. Fakat daha da önemlisi, her büyük emperyalist savaş sonrasında olduğu gibi, ABD Avrupa'ya yıkımdan sonraki kârlı bir yeniden inşa sahası, bereketli bir yatırım alanı olarak bakıyordu. ABD'nin Marshall Planıyla Avrupa'ya gelen yardımla birlikte, eski kıtada yeni bir kapitalist canlanma dönemi yaşanmaya başlandı. ABD Generali Marshall'ın 1947 yılında açıkladığı planın temel koşulları, Fransa ve Almanya arasındaki gerilimin giderilmesi, savaşın yaralarını sarmaya başlayan Avrupa ülkelerinde ekonomilerin dışa açılması ve mali disiplinin sağlanmasıydı.

Diğer yandan, Avrupa pazarının ABD ve Japonya gibi büyük rakipler karşısında korunabilme ihtiyacı da bir gerçeklikti ve bu durum Avrupa ortak pazarına ve gümrük birliğine giden yolu döşedi. Emperyalizm çağında Avrupa ulus-devletlerinin tek başlarına dünya rekabetiyle başa çıkmaları mümkün olmadığından, Avrupa ülkeleri kendi aralarında ekonomik birlik arayışına girdiler. Öncelikle o dönemde büyük önem taşıyan çelik ve kömür sanayiinin korunması için, 1952 yılında *Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu* adıyla bir birlik oluşturuldu. Bu birliğin altı kurucu üyesi, *Altılar* olarak da adlandırılan Fransa, Batı Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg idi. Bunu diğer ürünleri de kapsayan bir ortak pazarın ve daha geniş çaplı bir birliğin oluşturulması hazırlıkları izledi. 1957 yılında biraraya gelen *Altılar* Roma Anlaşması ile *Avrupa Ekonomik Topluluğu*'nu (AET) kurdular. AET'nin temel amacı, malların, hizmetlerin, sermayenin ve işgücünün serbestçe dolaşımını sağlayacak bir ortak pazarın ve gümrük birliğinin kurulmasıydı. Nitekim Ocak 1959'da üye ülkeler gümrük tarifelerinde ilk %10'luk indirimini gerçekleştirdiler. Temmuz 1968'de ise üye ülkeler arasındaki gümrükler kaldırıldı ve topluluk dışı ülkelere uygulanacak ortak bir gümrük tarifesi belirlendi.

Esas olarak ABD (ve Japon) emperyalizmi karşısında Avrupa ticaret blokunun yaşatılmaya ve güçlü kılınmaya çalışılması Avrupa büyük sermaye çevrelerinin temel problemi olmuştu. Bunu çözebilme çabası içinde çeşitli Avrupa ülkeleri 1987'de ortak bir fiyat politikası güdecek *tek pazar* anlaşmasını imzaladılar. AET, 80'li yıllardan itibaren *Avrupa Topluluğu* (AT) olarak adlandırılacak ve 1993 yılında da *Avrupa Birliği*'ne dönüşecekti. Birlik, Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra dünyada oluşan yeni dengeler gereği 1997 yılında genişleme doğrultusunda karar alacaktı.[\[3\]](#)

AB'nin 1989 yılında yayınlanan Delors Raporu, parasal ve ekonomik birlik doğrultusunda ilerlemeyi sağlamak amacıyla üye ülkelerin uyması gereken *yakınlaşma* kriterlerini getirdi. 1992 Maastricht Anlaşması ise, AB üyesi devletler için ekonomik ve parasal çeşitli kriterler belirlemekteydi. Anlaşmanın unsurlarından biri de, 1999 başında *Avrupa Para Birliği*'nin (EMU) sağlanması, tek bir *Avrupa parasının* yürürlüğe girmesiydi. Avrupa Birliği, yeni milenyumda pek çok üye ülkede “euro”nun kabulüyle karşıladı ve 2002 yılında euro AB'nin genelde tek para birimi oldu. Maastricht Anlaşmasının diğer bir kriteri ise, üye ülkelerde bütçe açıklarının GSMH'nin %3'ünü aşamayacağını öngörmekteydi. Görece güçlü durumda bulunan Almanya bile bu oranı tutturamadı. Fakat bütçe açıklarını düşürme gerekçesiyle tüm Avrupa'da kamusal harcamalar kısıldı. Özelleştirme, sendikasılaştırma, taşeronlaştırma, esnek çalışma rejimi gibi uygulamalarla, işçi sınıfının nice mücadelelerle kazanılmış sosyal haklarına saldırı tırmandırıldı. Avrupa kapitalistlerinin birlik kriterleri olarak dayattığı tüm bu önlemler, Avrupa Birliği'nin kimlerin birliği olduğunu açıkça gözler önüne sermektedir.

AB'nin ancak canlı bir ekonomik konjonktürde uygulanabilecek pek çok ekonomik ve mali kriteri, içine sürüklenen durgunluk koşulları nedeniyle işlemedi. Örneğin AB kriterleri birleşme eğiliminin korumacı önlemlerle sekteye uğratılmamasını öngörse de, istenen ekonomik büyümenin gerçekleşmemesi nedeniyle üye devletler kendi ulusal gelirlerini, bütçe dengelerini koruma ve kollama telâşına düştüler. AB'nin başını çeken Alman ve Fransız emperyalizminin *tek para biriminin* kabulünü dayattığı ve birlik

propagandasını yükselttiği bir dönemde, aslında bu birlik projesi dünya ekonomisinin geçirdiği spazm nedeniyle sakatlanmış bulunuyordu. Kalıcı bir para birliği gibi gösterilmek istenen EMU'nun, AB'nin bir parçalanma sürecine girmesi durumunda geleceği belirsizdir. Bugün ABD emperyalizminin Irak'ta başlatmış olduğu hegemonya savaşının başlıca nedenlerinden biri olan AB-ABD rekabetinin doğrudan bir uzantısı da *euro* ile *dolar* arasındaki çekişmedir. Tarihsel örnekler bakacak olursak, istikrarlı bir para sisteminin ancak II. Dünya Savaşı sonrasında Bretton Woods örneğinde olduğu gibi, kapitalist ekonominin yükseliş döneminde hegemon bir gücün liderliğinde sağlanan görece denge durumunda gerçekleşebildiğini görürüz.

AB çelişkili bir birliktir

II. Dünya Savaşı sonrasında 1974'lere dek yaşanan hararetli ekonomik büyüme döneminde, Avrupa'nın büyük kapitalist güçleri, çıkarlarına denk düştüğünden gerçekten de ekonomik birlik doğrultusunda ilerlediler. Başını Almanya ve Fransa'nın çektiği bu birlik süreci yine de çelişkisiz ve problemsiz bir süreç değildi. Örneğin De Gaulle liderliğindeki Fransa, İngiltere'nin ABD'ye yakınlığından duyduğu kuşku nedeniyle onun AET'ye ilk katılım başvurusunu veto etmiş ve İngiltere topluluğa ancak 1973 yılında katılabiliyordu. İlerleyen yıllar içinde de üye ülkeler arasında nice sürtüşmeler yaşanacaktı. Avrupa Birliği deneyimi, kapitalizm temelinde farklı-ulus devletler arasında çelişkisiz bir birliğin mümkün olmadığını gösterdi. Hele ki, siyasal dengelerin değiştiği ya da ekonomik durumun kötüleştiği dönemlerde bu çelişkiler derinleşip, önemli gerilimleri, çatışmaları doğurur. Sovyetler Birliği'nin çöküşü de böyle bir dönemdi.

Stalinizmin çöküşünü takiben Almanya'nın Doğu ve Batısının birleşmesi onu ekonomik bakımdan büyük bir potansiyel güç haline getirdi. AB içinde yürümekte olan hegemonya mücadelesinde Alman emperyalizmi atağa geçerek, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Slovenya, Slovakya'da vb. önemli bir rol üstlenmeye koyuldu. Rus pazarında da diğer rakiplerini geçmeye çalıştı. Balkanlar'ı kana boyayan Bosna savaşı, bir yandan AB'nin emperyalist emellerini açığa vururken, diğer yandan üye ülkeler arasındaki çıkar çatışmalarından arındırılmış bir AB'nin olanaksızlığını gösterdi. Bu savaş, Fransa, Almanya ve İngiltere gibi AB'nin ağır toplarının ortak bir dış politika izlemelerinin mümkün olmadığını sergiledi. Çünkü bu ülkelerden her biri, çıkarlarının gerektirdiği noktada kendi Avrupalı "kardeşler"ine aldırmaşızın başka bir güce, örneğin ABD'ye yanaşabiliyordu.

Fransa'nın amacı AB içinde Alman emperyalizminin hegemonyasını sınırlamak ve birliğin kalbine Fransa-Almanya ittifakını yerleştirmektir. Almanya ise, İkinci Dünya Savaşı deneyimi nedeniyle kendi emperyalist tutkularını ancak *bütünsel bir Avrupaçılık* kılıfına bürüyerek genişletebileceğinin bilincindedir. Alman emperyalizminin ekonomik gücünü politik, diplomatik ve askeri bakımdan da geliştirmeye ihtiyacı vardır. Rusya ile yakınlaşma çabaları, NATO dışında bir *Avrupa Ordusu* oluşturma planları, Avrupa federasyonunun kurulabileceği propagandası bunun sonucudur.

İngiltere'ye gelince, bazı burjuva kesimlerin AB doğrultusundaki tercihlerine rağmen, o zaten AB içinde ABD emperyalizminin uzantısı gibidir.^[4] Çünkü ABD, Londra'nın dünya ölçeğindeki yatırımlarının garantörü ve savunucusudur. Büyük sömürge imparatorluğu döneminde dünya siyasetinde ve diplomasisinde edindiği deneyim üstünlüğünü ve kurnazlık becerisini yitirmeyen İngiltere, bu kozlarını ABD'nin ekonomik ve askeri gücüyle birleştirerek AB'ye tepeden bakan bir emperyalist güç rolünü oynamaktadır. Nitekim Avrupa karşısında ne'vi şahsına münhasır bir güç olduğunu kanıtlamak istercesine, örneğin çeşitli standartlarda ya da trafik kurallarında başına buyrukluğundan vazgeçmeyen İngiltere, ne Schengen'e dahil olmuş ne de euroyu kabul etmiştir. Onun Avrupa Birliği'nin ilerletilmesi sürecindeki temel rolü Fransa-Almanya ekseninin gücünü kırmaya çalışmaktır. İngiltere, AB içinde ABD'nin Truva atı rolünü oynayacağı düşünülen Doğu Avrupa ülkelerini ya da Türkiye gibi ülkeleri birliğe sokmaya çalışarak, AB'yi Fransa-Almanya ikilisinin arzuladığı bir birlik olmaktan çıkarma, onu baltalama çabası içindedir.

Türkiye'nin sonucu belirsiz AB yolculuğu

Türkiye-AB ilişkileri 40 yılı aşkın bir zamandır kaderi tamamen belirsiz inişli çıkışlı bir seyir izliyor. Türkiye 1959'da AET'ye tam üye olmak için başvurdu. AET tarafından verilen yanıtta, tam üyelik koşulları gerçekleşinceye kadar yürürlükte kalacak bir ortaklık anlaşmasının imzalanması öneriliyordu. Bu anlaşma 12 Eylül 1963'te imzalandı. *Ankara Anlaşması* olarak adlandırılan bu mutabakat gereği, bir geçiş döneminin sonunda Türkiye'nin Avrupa Gümrük Birliği'ne katılımının tamamlanması öngörülüyordu. Anlaşmada belirlenen hazırlık döneminin sonunda, 13 Kasım 1970'de Katma Protokol

imzalanmış ve 1973 yılında yürürlüğe girmişti. Bu protokolle birlikte ilk gümrük indirimi yapılıyor ve üyelik hazırlıkları hızlandırılıyordu.

Ancak Türkiye, ekonomik ve siyasal kriz koşulları nedeniyle yükümlülüklerini yerine getirememekte ve AET ile arasındaki açığı büyümekteydi. 12 Eylül 1980 askeri darbesinin ardından, topluluk Türkiye ile ilişkilerini dondurma kararı almış ve mali işbirliğine son verilmişti. 1983 yılında Türkiye’de parlamento seçimlerinin yapılması, 1984’te dışa açılma sürecinin başlatılması gibi faktörlerin etkisiyle görüşmeler 1986’da yeniden açıldı. Türkiye 14 Nisan 1987’de tam üyelik başvurusunda bulunuyor, ertelenen gümrük vergileri indirim takvimi 1988 yılından itibaren hızlı bir şekilde uygulamaya konuyordu. Türkiye ile Gümrük Birliği sürecinin 1995 yılında tamamlanması kararlaştırılmıştı ve ilerleyen yıllar içinde yapılan müzakereler ve hazırlıklar sonucunda 1 Ocak 1996’da Türkiye ile AB arasındaki Gümrük Birliği yürürlüğe girdi. Ne var ki, AB’nin 1997 zirve toplantısında kararlaştırılan genişleme sürecine rağmen, Türkiye sorunu çözümlenmeden ortada kalacak ve ancak Aralık 1999’daki Helsinki zirvesinde, Avrupa Birliği Türkiye’ye bazı şartlar çerçevesinde aday ülke statüsünü tanıyacaktı.

2000 yılında ise, AB, Türkiye için Katılım Ortaklığı Belgesini (KOB) hazırladı. Türkiye’nin tam üyeliğe yönelik ön şartlara ve kriterlere (Kopenhag Kriterleri) uyum sağlaması için, AB-Türkiye ortaklık ilişkisi planı (yol haritası) çizildi. Bu tarihten sonra Türkiye, AB kriterlerinin yerine getirilmesi için bazı yasal düzenlemeleri yapıyor ve bu arada uzun süredir ertelenen “uyum paketi” de alelacele Meclisten geçiriliyordu. Çeşitli kriterleri uygulama konusunda AB’yi ikna etmiş gözükken Türkiye’ye 2002 Aralık zirvesinde tam üyelik tarihi verilebileceği havası yaratılmıştı. Fakat AB’nin ileri sürdüğü koşullar arasında aslında Kıbrıs sorununun çözümü de vardı. Büyük sermaye çevrelerinin örgütü TÜSİAD ve AB yanlısı burjuva kesimler, Türkiye’de siyasal ve yasal yapılanmada reformların hızlandırılması ve Kıbrıs gibi kangrenleşmiş sorunların AB’nin istemleri doğrultusunda çözümü için bastırdılar. Değişim sürecini tıkadığı söylenen Ecevit hükümeti istifa etmek zorunda kaldı ve erken seçime gidildi. 3 Kasım seçimleri, son yıllarda kitleler nezdinde iyice yıpranmış bulunan eski siyasal partiler ve bu partilere dayanan koalisyon hükümetleri dönemini sona erdirdi. Büyük bir çoğunlukla iktidar koltuğuna oturan AKP hükümeti, AB yanlısı büyük sermaye çevrelerinin basıncıyla daha ilk günlerinde AB’ye katılım sürecini hızlandırmak için seferber oluyordu. Fakat Türkiye’de iktidar zirvesinde uzun süredir yansımasını bulan ABD-AB çekişmesi genç AKP hükümetini de kısa sürede kısılcına alacak ve AB’ye katılım sürecinin kaderi yine belirsizliğe sürüklenecekti. Nitekim Türkiye’nin üyelik beklentisi Kopenhag zirvesinde Kıbrıs sorununun dikenli tellerine takıldı kaldı. 12-13 Aralık 2002’de toplanan zirve, Güney Kıbrıs’ın üyeliği için 16 Nisan 2003 tarihini verirken, Türkiye’nin durumunun ise 2003 Aralık sonunda yeniden gözden geçirileceği söylendi.

Türkiye’deki geleneksel iktidar güçlerinin, başta Ordu kurmayı olmak üzere devlet üst bürokrasisinin, Kıbrıs sorununda ya da Kürt sorununda siyasal çözüm önerilerini kabullenmesi ve AB ile uyumlu hareket etmesi neredeyse imkânsız gibidir. Son yıllarda büyük sermaye örgütlerinin giderek daha açık bir biçimde AB’den yana tavır koymalarına rağmen, Türkiye’nin iktidar zirvesinde Ordu kurmayının payı ve belirleyici rolü asla gözardı edilemez. Zaten Türkiye’nin NATO ittifakı içinde ABD’nin stratejik ortağı konumuyla savaş cephesinin içine sürüklenmesinde de birincil rol bu üniformalı iktidar odağına aittir. Aslında Türkiye’de kapitalist sistemin yapılanmasındaki özgün noktalardan biri olarak, Ordu en büyük mali sermaye gruplarından birinin de temsilcisi konumundadır. Genelkurmay, Ecevit hükümetinin son dönemlerinden başlayarak AB kriterleri konusunda eskisi kadar katı olmayan bir tutum sergiler gibi görünmüşse de, Ortadoğu’da içine girilen yeni savaş düzeni, ABD ile işbirliği faktörünü daha öne çıkartmıştır.

AB konusunda yürümekte olan kapışmalı süreç, aslında Türkiye burjuvazisinin emperyalist sisteme daha fazla entegre olma ihtiyacından kaynaklanıyor. Unutulmasın ki, aslında tüm kesimleri itibarıyla büyük burjuvazi, ulusal yalıtılmışlığın ekonomik ve siyasal bakımdan bir bakıma intihar anlamına geleceğini pekâlâ biliyor. Onların asıl tartıştığı konu, bir yeniden paylaşım kavgasının içinde müttefiklerini kendi çıkarları doğrultusunda belirleyebilmektir. AB’ye karşı çıkar görünen herhangi bir burjuva kesim ya da kurumun, bu muhalefetini “ulusal bağımsızlık” jargonu eşliğinde yürütmesi, kitlelerin bilincini bulandırma ve tercihinin örneğin AB’den yana değil de ABD’den yana yapıldığını gizleme çabasından kaynaklanıyor.

Aralık 2002 Kopenhag zirvesinde Türkiye’nin tam üyelik tarihinin kesinleştirilmemesi, AB’nin Türkiye’nin üyelik perspektifinden kurtulma yolunda attığı geri bir adım olarak değerlendirilmektedir. Türk ve Kuzey Kıbrıs egemen çevrelerinin, Kıbrıs sorununda “ortak devlet” çözümünü öneren Annan Planını kabule yanaşmalarını ve daha da önemlisi ABD’den güç almak istemeleri, zaten Türkiye’nin üyeliği konusunda isteksiz olan Almanya-Fransa ittifakının elini güçlendirmiştir. Üstelik ABD

emperyalizminin, AB kurmaylarının mutabakatını sağlamadan giriştiği Irak savaşı hazırlıkları ABD-AB gerilimini büsbütün arttırmıştır. Böylece gerek Türkiye'nin ve gerekse Kuzey Kıbrıs'ın AB üyeliği artık tam bir belirsizlik sürecine girmiştir. Emperyalist güçler arasındaki hegemonya savaşının gidişatına bağlı olarak, Türkiye'nin AB yolculuğunun seyrinde yeni gelişmeler kaydedilebilecek olsa da, bu sorun basitçe bir *AB'ye katılım sorunu* değildir. Yıllardır çözümlenemeyen bu problem, artık doğrudan doğruya emperyalist savaşların alevleri arasında belirlenmek istenen "yeni dünya düzeni"nin bir parçası haline gelmiştir.

Avrupa Birliği'nin kaderi belli değildir

Fransa ve Almanya tarafından başı çekilen Avrupa Birliği zaten belirli bir süredir ciddi bir gerilim altındaydı. Düşük büyüme oranları, yüksek emek maliyeti ve Avrupa'nın endüstriyel entegrasyonunun arzulanan düzeyde olmaması gibi faktörler, Avrupa'yı baş rakibi ABD karşısında dezavantajlı bir konuma itmişti. Tüm bunların üstüne gelen büyük kriz ve savaş ortamı AB içindeki gerilimi alabildiğine büyüttü, onu adeta bir parçalanmanın eşiğine getirdi. Aslında AB'nin Orta ve Doğu Avrupa'ya, Balkanlar'a, hatta Türkiye'ye doğru genişletilme planı, bir bakıma bu birliğin ABD tarafından sulandırılması anlamına gelmektedir. ABD, AB içine kendi kontrolü altında olabilecek ülkeleri katarak onu iyice etkisizleştirmeye ve bu birliği de kendi hegemonyası altına almaya niyetlidir. Amerikan emperyalizminin dünyaya yeni bir biçim verme iddiasıyla tansiyonu alabildiğine yükselttiği koşullarda, AB tam genişleyip büyüyeceği sırada çatırdamaktadır.

AB'nin üç büyük bileşeninden biri olan İngiltere, bugünkü tutumuyla safını artık Avrupa Birliği'nde değil ABD paktında belirlemiş durumdadır. AB'nin pek çok üyesi ABD'nin savaş koalisyonuna doğrudan ya da dolaylı destek vermektedirler. AB'nin içine düştüğü bu durum bize, Avrupa Birliği'nin hiç de *kapitalist Avrupa Federasyonu* efsanesinin yaratıcılarının savunduğu üzere ortak devlet doğrultusunda ilerleyen bir birlik olmadığını gösteriyor. Avrupa Birliği esas itibarıyla ekonomik bir birliktir. Bu, çeşitli Avrupa ülkelerindeki büyük sermaye çevrelerinin kendi hegemonya alanlarını korumak ve genişletmek amacıyla oluşturdukları bir ekonomik ortaklıktır. Avrupa kıtasından hareketle oluşmuş bulunması ona özgün bir karakter kazandırıyor olsa da, son tahlilde kapitalizmin tekelci aşaması içinde tanık olunan diğer ekonomik birliklerle benzer bir temele sahiptir. Elbette ki Avrupa ülkelerinin coğrafi ve kültürel yakınlıklarının, aralarındaki ticari ve ekonomik ilişkileri önemli kıldığı gözardı edilemez. Ne var ki, Avrupa ülkelerinin "birlik" sorununa boyundan büyük anlamlar yüklenmesi ve Avrupa'nın çeşitli ulus-devletlerinin tek ve birleşik yeni bir ulus-devlet çatısı altında toparlanacağını iddia edilmesi tamamen yanlış olur.

Avrupa Birleşik Devletleri hülyası, tekelci aşamaya yükselmiş Avrupa kapitalizmine dar gelen ulus-devlet engelini aşılması ihtiyacının dayatmasıyla gündeme girmişti. Ne var ki, kapitalizm altında bu engellerin aşılabileceği ve böylece üretici güçlerin gelişimini görece çelişkisiz biçimde sürdürebileceği düşüncesi gerçekleşemeyecek bir hayalden ibaretti. Bazıları siyasal aymazlığın peronunda AB'yi Avrupa Birleşik Devletlerine taşıyacak treni beklerken, gerçek dünya ABD'nin hegemonya savaşıyla sarsılmaya başladı. İçine girdiğimiz bu yeni dönemle birlikte, bırakın Avrupa Birleşik Devletleri hayalini, II. Dünya Savaşı sonrasında uzun yıllara damgasını vuran tüm kapitalist ittifaklar çatırdamaktadır. NATO'sundan Birleşmiş Milletler'ine, AB'sine dek mevcut tüm kapitalist birlik ve blokların akıbeti belli değildir. Çünkü çıkar çatışmaları üzerinde yükselen her "birlik", kartların yeniden dağıtılmasıyla birlikte parçalanmaya yazgılıdır. Kısacası, Avrupa Birleşik Devletleri hedefine doğru yol aldığı söylenen Avrupa Birliği'nin, bu haliyle bile kaderi belli değildir. Bu nedenle, kapitalist Avrupa Birleşik Devletleri düşü bir yana, kalıcı bir Avrupa Birliği projesinin bile gerçeklerin sınavında tökezleyip sınıfta kalmaya yazgılı olduğunu söyleyebiliriz.

III. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GERÇEK NİTELİĞİ TEŞHİR EDİLMELİDİR

AB ve barış içinde kapitalist gelişme düşü

Liberaller ve onların Marksizm yağına bulanmış sol çeşitlemeleri, AB emperyalizmini ABD emperyalizmi karşısında bir demokrasi ve barış seçeneği olarak göstermekten pek hoşlanıyorlar. Medyadan yaygın olarak pompalanan bu tür boş hayallerin beslenmesi kitlelerin yanılsamalarını büyütüyor. Oysa insanlığın gerçek bir barış dönemine duyduğu ihtiyacın, herhangi bir emperyalist ittifak tarafından sağlanabileceğini tasavvur etmek kadar yanlış bir şey olamaz. Avrupa Birliği'nin saldırgan ABD karşısında dünya barışını savunan bir güç odağı olduğu ya da olabileceği iddiası, kapitalist sistemin yıkıcı krizler, emperyalist savaşlar gibi can sıkıcı gerçeklerinden kaçmaya

çalışanların rağbet ettiği boş düşlerden biridir. Ve emperyalizmin tarihi, adeta bu hayal perdesini paramparça etmek istercesine, çeşitli kereler dünya halklarını büyük depresyon ve yeniden paylaşım savaşları gerçeğiyle yüz yüze bırakmıştır. Aslında bir Marksist açısından bu bilinen bir sonuçtur. Ne var ki, tıpkı 20. yüzyılın başlangıcında olduğu gibi, 21. yüzyılın ilk dönemine de damgasını vuran bir emperyalist paylaşım savaşı döneminde kitlelere yine “barış” hayalleri şırınga edilmeye çalışıldı. Böylesi tutumlar, uğursuz Kautskiciliğin hortlatılmasından başka bir anlam taşıyor.

Birinci emperyalist savaş döneminde “kendi” burjuva hükümetlerinin yanında yer alan ve emperyalist savaş bütçeleri lehinde oy veren II. Enternasyonal sosyal-şovenleri, savaş öncesinde de kitlelerde demokratik ve barışçı yanılsamalar yaratmışlardı. Bu nedenle, emperyalist güçler hummalı bir savaş hazırlığı yürütürlerken, işçi ve emekçi kitleler pasif bir bekleyişe itilmiş oldular. Savaş patladığında ise yanılsamalar hâlâ devam ediyordu. Tüm sosyal-pasifistler, işçilerin emperyalist paylaşım savaşı karşısında sınıf mücadelesi silahını yükseltmelerini engellemeye çalıştılar. Birinci Dünya Savaşının dehşetini yaşayan milyonlarca insan, bu savaşın son savaş olduğuna inandırıldı. Fakat dünya, ikinci emperyalist paylaşım savaşıyla birlikte bir kez daha milyonlarca işçinin ve emekçinin kanıyla boyandı. Ancak bu dünya savaşını takip eden uzun yıllar boyunca geçmişin kötü anıları sanki yine unutuldu. Dünya işçi hareketinin büyük bir gerileme içinde olduğu yıllarda meydan boş kaldı. Ve emperyalist güçlerin kozlarını paylaştığı nice bölgesel savaşta, Yugoslavya’da, Somali’de, Ruanda’da, Filistin’de, “ateş düştüğü yeri yakar” misali, derinden etkilenenler savaşı bizzat yaşayan halklar oldu.

Günümüzdeki sıcak gelişmelerin de çok çarpıcı biçimde kanıtlaştığı üzere, emperyalizm tarihinin hiçbir dönemi barışçı düşler yayan reformistleri haklı çıkarmamıştır. Yalnızca uzun süreli ekonomik yükseliş dönemlerinde, büyük kapitalist güçler arasında görece barışçı ittifaklar gerçekleşmiştir. Fakat dünyasal ölçekli bir ekonomik duraklamayla birlikte kaçınılmaz olarak keskinleşen çelişkiler yeni savaşları tetiklemiştir. O nedenle görece “barışçıl” dönemler, son tahlilde savaşlar arasındaki “nefes molaları”ndan başka bir şey değildir. Lenin’in dikkat çektiği üzere, Kautsky gibilerin emperyalizm ötesi bir barış döneminin embriyonu saydığı uluslararası birlikler, aslında dünyanın yeniden paylaşılmasının ve barışçı paylaşmadan barışçı olmayan paylaşmaya –ya da tersi– geçişin araçlarıdır.

Güçler dengesi bir kez değiştikten sonra, kapitalist düzende çelişkileri zordan başka çözecek bir şey yoktur. Emperyalizmin en karakteristik özelliği, birkaç büyük gücün hegemonya yarışıdır. Eğer emperyalist güçler arasındaki hegemonya çekişmesi ve nüfuz alanlarının yeniden paylaşılması mücadelesi şu ya da bu emperyalist ülkeyi karşı karşıya getirmişse, taraflar eninde sonunda kozlarını paylaşmak ve gerçek güçleri oranında yeni bir denge oluşturmak zorundadırlar. Kapitalizmin doğası budur. Emperyalizm dönemini de içermek üzere, ulus-devletler arasındaki rekabet ve çatışmalar olmaksızın kapitalizm var olamaz. Bu gerçek yalnızca dünya genelini değil, özelde Avrupa kıtasını da aynı derecede ilgilendiriyor. Eğer ki rekabetin kızışması nedeniyle artan gerilim iki Avrupa ülkesini karşı karşıya getirirse –örneğin İngiltere ve Almanya’yı–, bu ülkelerin egemen burjuvaları, sosyal-papazların “Avrupa Birliği” doğrultusundaki vaazlarına hiç de kulak asmayacaklar.

Ülkeler arasındaki gerginliklerin hangi biçimleri alabileceği, asıl faktöre yani ekonomik rekabete oranla ikincil bir sorundur. Unutmamak gerekir ki, kapitalizmin sömürgeci yayılmacılık döneminde olduğu gibi emperyalist yayılmacılık döneminde de, çekişen kapitalist güçler arasındaki mücadelede karşılıklı nutukların ve diplomasinin tüketildiği noktada silahlar konuşmaya başlar. Sermayenin uluslararasılaşması sürecinin ulus-devletler arasındaki çatışmayı hafifletebileceği, hatta ulus-devletlerin aşıldığı yeni bir dönemi başlatacağı düşüncesi tamamen dayanaksızdır. Troçki’nin dediği gibi, “toplumun temel üretici güçleri, tröstlerin, yani tek tek kapitalist kliklerin elinde oldukça ve ulusal devlet bu kliklerin elinde istedikleri gibi kullanabildikleri bir araç olarak kaldıkça, pazarlar, hammadde kaynakları, dünyanın egemenliği için mücadele kaçınılmaz olarak gitgide tahripkâr bir karakter kazanacaktır.”^[1]

Emperyalist sistem yeni milenyumla birlikte, daha önceki periyodik krizlerden farklı olarak ne zaman sona ereceğinin burjuva stratejistleri tarafından bile kestirilemediği bir derinlik ve şiddetteki krizin içine yuvarlanmıştır. Sistemin başını çeken ABD’nin 11 Eylül’le birlikte başlattığı yeni dönemde tüm dünyayı bir savaş histerisi içine sürüklemekle azminin ardında yatan gerçek neden de budur.

AB ve istikrarlı bir demokrasi dönemi düşü

Biliyoruz ki, 20. yüzyılın başlangıcıyla birlikte dünyamız kapitalizmin en yüksek aşamasına, mali sermayenin uluslararası egemenliğinin yükselişine sahne oldu. Kapitalist üretimin çok daha büyük boyutlara ulaşmasıyla birlikte, serbest rekabetçi dönem yerini tekelci kapitalizm dönemine bıraktı.

Emperyalizmin ekonomik özü, ulusal ve uluslararası düzeyde devasa tekeller demektir. Bu tekeller kendilerini, yine ulusal ve uluslararası düzeyde çeşitli birliklerin oluşumunda, güçleri ulusal sınırların ötesine geçen dev bankaların yükselişinde, muazzam ölçüde yoğunlaşan sermayenin giderek çok daha az sayıda elde merkezileşmesinde ortaya koymaktadır.

Tekelci gelişmeyle birlikte kapitalizmin siyasal üstyapısı da demokrasiden siyasal gericiliğe doğru bir değişim geçirir. Şöyle diyordu Lenin: “Emperyalizm her yere özgürlük değil, hegemonya eğilimi götüren mali sermayenin ve tekellerin çağıdır. Bu eğilimin sonucu ise, politik rejim ne olursa olsun, tüm çizgi boyunca gericiydir, mevcut çelişkilerin bu alanlarda da aşırı ölçüde şiddetlenmesidir.”^[2] Bu değerlendirme özünde tamamen doğrudur ve emperyalizm döneminin, kapitalizmin geçmiş dönemine oranla demokraside bir genişleme yarattığı iddialarına verilmiş bir yanittir. Fakat Lenin’in işaret ettiği gerçeklik, burjuva düzende siyasal rejim farklılıklarının ortadan kalktığı anlamına da gelmez.

Kapitalizmin tüm tarihi boyunca görüldüğü gibi, emperyalist aşamanın içinde de burjuva düzenin siyasal yapılanmasında ülkeden ülkeye, dönemden döneme farklılıklar olabilir. Örneğin Avrupa ülkelerinde uzun yıllar boyunca, Türkiye gibi ülkelere oranla daha geniş bir burjuva demokratik işleyiş yaşanmıştır. Kuşkusuz ki bu farklılığın temelinde de son tahlilde bazı ekonomik gerçekler yatar. Türkiye gibi sık sık krizlerle sarsılan ülkelere, burjuva düzen, Batı Avrupa tipi bir burjuva demokratik işleyişe nefesinin yetmediğini kanıtlamıştır. Fakat hiçbir yanılsamaya yol açmamak için titizlikle belirtilmelidir ki, Avrupa’daki demokrasi de bir sınıf demokrasisidir; egemen burjuva sınıfın demokrasisi, yani onun sınıf diktatörlüğünün parlamenter biçimidir.

Bu gerçek Marksistler için son derece açık olsa da, Avrupa Birliği’nin “demokratik” çerçevesi, bu kadarlık bir demokratik yaşama dahi sahip olamamış ülkelerin işçi ve emekçi kitlelerine cazip görünebiliyor. Bunda da anlaşılacak bir taraf yoktur. Fakat doğrusunu söylemek gerekirse, Avrupa Birliği’nin bugün sahip olduğu burjuva demokratik çerçeve aslında hiç de kalıcı ve istikrarlı değildir. Bu işleyiş, II. Dünya Savaşı’nı takiben başlayan ve yakın zamanlara kadar uzanan uzun bir ekonomik yükseliş döneminin ürünüdür. Unutmayalım ki bu dönemin öncesinde, bugün Avrupa Birliği’nin başını çeken büyük emperyalist güç Almanya, Hitler faşizminin zulmü altında inliyordu. Kimileri Avrupa’nın II. Dünya Savaşı sonrasında yaşadığı görece barışçıl ve görece demokratik dönemin, dünya savaşı ve faşizm deneyiminden çıkartılan dersler doğrultusunda inşa edilen ve bir daha yitirmeyecek bir yeni evre olduğunu iddia ettiler. Böyle düşünenlere göre, Avrupa’da siyasal ve hukuksal birlik ebedi bir demokrasi dönemini açacak ve dünyanın diğer bölgelerine de örnek teşkil edecekti.

Kitleler nezdinde yayılmaya çalışılan bu tür aymaz düşünceler hiç de yeni değildir. Avrupa kıtasının faşizmin iktidarı ve ikinci bir emperyalist savaşla derinden sarsıldığı günlerde de, küçük-burjuva pasifizmi *Müttefik* emperyalist güçlerin getireceği “demokrasi” hayaliyle avundu. Yaratılmak istenen bu tür yanılsamalar karşısında, Troçki, Müttefiklerce demokratik bir Avrupa federasyonu yaratılacağı vaadinin, tüm pasifist yalanların en kabası olduğunu söylüyordu. Devlet bir soyutlama olmayıp tekelci kapitalizmin bir aracıydı. Kapitalist mülkiyet korunduğu sürece Avrupa’da bir “demokratik federasyon” olsa olsa Cemiyeti Akvam’ın çok kötü bir tekrarı olurdu.

Emperyalizmin özsel niteliklerini kavrayamayan ya da kavramak istemeyen bir zihniyetin ürünü olan ideal ve kalıcı bir “Avrupa demokrasisi” düşü, geçmiş dönem boyunca epeyce prim yapmış olsa da bugünün yakıcı gerçeklerine dayanabilmesi mümkün görünmüyor. Avrupa kıtası, emperyalist sistemin hegemon gücü olan ABD’yi temellerine dek sarsan ve kapitalist Amerikan rüyasının sembolü olan İkiz Kuleleri yerle bir eden büyük krizin yarattığı ve yaratacağı sonuçlara karşı şerbetli değildir. Nitekim son yıllarda ekonomideki tökezlemeyle birlikte, Avrupa’da da ilk saldırıya uğrayan hedefler işçi sınıfının kazanılmış demokratik ve sosyal hakları olmuştur. Bugün ABD’nin dünyaya savaş ilânıyla birlikte Avrupa ülkelerinde de yükselişe geçen işçi hareketi, Avrupa burjuvazisi için tehlike çanlarını çalmaktadır. İçine girdiğimiz bu yeni dönemde, egemen burjuvalar, “Avrupa’nın tarihsel-kültürel üstünlüğü” cilasını zedelemek pahasına burjuva demokratik çerçeveyi daha da daraltma girişimlerinde bulunacaklardır.

Avrupa’daki burjuva demokratik rejimin Türkiye’ye oranla görece geniş yönlerini daha da abartarak, işçi sınıfında burjuva demokrasisine hayranlık uyandırmak Marksistlerin işi olamaz. O işi sol liberaller yapıyor. *Bizim görevimiz, görece en geniş bile olsa, özsel karakteri itibarıyla işçi sınıfı için sınırlı bir anlam taşıyan ve aslında sömürüyü de örtüleyen burjuva demokrasisinin karşısına işçi demokrasisi alternatifini dikelmektir.* Fakat devrimci mücadele uzun soluklu bir maraton koşusu gibidir. Hedefe bir

çırpıda varılmıyor. Devrimci kadrolar için çok kolayca anlaşılabilir olan gerçeklerin kitleler tarafından da derhal ve kolayına kavranabileceğini sanmak bir “çocukluk hastalığı”dır. Bizler Avrupa ülkelerindeki burjuva demokrasisinin son tahlilde ne ifade ettiğini çok iyi biliyoruz. İşçi demokrasisinin yakıcı bir gereklilik olduğu çağda, “Avrupa tipi” bile olsa aslında burjuva sınıfın egemenliği demek olan burjuva demokrasisi bir umut olarak görülemez. O Avrupa demokrasisidir ki, yabancı düşmanlığını körüklemekte, göçmen işçileri içine ittiği kötü koşulları, Avrupa işçi sınıfının haklarını da budamak için bir tehdit aracı olarak kullanmaktadır. Dolayısıyla, AB üyeliğinin tüm üyelere sürekli genişleyen bir refah ve demokrasi getireceği vaadi boş bir vaattir.

İşçi sınıfının kendi örgütlü gücüne ve örgütlü mücadelesine güvenmek yerine, daha iyi bir gelecek umudunu bir emperyalist birliğe bağlamasının bizce savunulur bir yanı olamaz. Ama işte tam da bu noktada kitlelere yönelik propagandada çok dikkatli olmayı ve en uygun dili özenle seçmeyi gerektiren bir hassasiyet var. Kitlelerin yanılsamaları bir dokunuşta yok edilemiyor. Türkiye ya da Kuzey Kıbrıs’ta işçi ve emekçi kitlelerin çoğunluğu, içinde buldukları berbat duruma bakıp hiç değilse Avrupa demokrasisi kadar bir demokratik işleyişin özlemini çekiyorlar. Avrupa ülkelerinde ise bu tür özlemlere ters istikamette gelişmeler yaşanıyor. AB üyeliğine demokratik hakların genişletilmesi bakımından olumlu yaklaşan Türkiyeli ya da Kuzey Kıbrıslı kitlelerin bu yanılsamalarına son verecek en güçlü faktör, son tahlilde yaşayarak öğrenecekleri gerçekler olacaktır. Üstelik bugünün dünyasında kapitalist sistemin gerçekleri, geçmişe oranla çok daha çarpıcı ve hızlı biçimde ortaya çıkıyor.

AB’ye katılırsa Türkiye’nin bir demokrasi cennetine döneceği konusunda liberal masallar uydurmak hiçbir gerçek Marksiste yakışmaz. Fakat bunun alternatifi de, ne idüğü belirsiz bir *ulusalcı solculuk* adına, despotik-baskıcı devletçiliği savunmak olamaz. Bir başka deyişle, AB’ci liberallerin kuyruğuna takılmamak, milliyetçi burjuvaların düzeyine düşen bir AB karşıtlığını da hiç mi hiç haklı çıkarmaz. Aslında bu ikinciler, birincilerden çok daha fazlasıyla işçi sınıfının ileri atılımının önünü tıkıyor, onu eski baskıcı çerçeveye hapsediyorlar. Örneğin Türkiye işçi sınıfının, Avrupa ülkelerine bakıp daha geniş bir demokratik işleyişin özlemini çekmesi ve daha ileri talepler için mücadeleye atılması, genel bir atalet durumuna oranla hiç de olumsuz bir devinim değil. Ama bir husus asla unutulmamalı! İleri talepler, burjuvaların AB gibi örgütlerine bel bağlamakla değil, kendi örgütlü özgücüne dayanarak, yalnızca ona güvenerek kazanılabilir ve korunabilir.

Küçük-burjuva muhalefetin çıkışsızlığı

Kapitalist birlikler hayır kurumları değildir. Tüm ortakların eşit kazanç sağlaması kapitalizmin mantığına aykırıdır. Örneğin Avrupa Birliği bünyesinde uygulanan ortak tarım ve fiyat politikası nedeniyle, daha geri durumda bulunan ülke ve bölgeler bundan zarar görmekte-dirler. Keza ortak gümrük politikası açısından da aynı şey söylenebilir. Bu sonuçlar, Avrupa Birliği üyesi ya da aday ülkelerde çiftçilerin ve çıkarları zedelenen burjuva, küçük-burjuva kesimlerin muhalefetine neden oluyor. Fakat kapitalizmin temellerine yönelmeyen bu tür muhalif akımlar, kapitalist birliklere katılıma karşı çıkarırken çağın ekonomik gerçekleriyle bağdaşmayan bir “ulusal kapitalizm” savunusu içinde debelenip duruyorlar.

Sol ve sağ, reformist ve devrimci tüm tandanslarıyla küçük-burjuva muhalefetin emperyalizm karşısında temel özelliği, mevcut sorunları kapitalizmin egemen gelişme eğiliminden kopartarak ele almasıdır. Örneğin Türkiye 1963’te Avrupa Ortak Pazarı’na üyelik için başvurduğunda, Türkiye solu “onlar ortak, biz pazar” sloganıyla karşı çıkmıştı. Bu slogan, emperyalist-kapitalist birlikler içindeki eşitsiz ilişkilerin ifadesi bakımından bir gerçekliği dile getiriyor olsa da, genelde tepkilerin düzeyi kapitalizme karşı gerçek mücadeleden kopartılmış bir sözde anti-emperyalizm idi. Hatta bu slogan, o dönemin verili koşulları dikkate alındığında, Avrupa karşısında ulusal kapitalizmin savunusu anlamına geliyordu.

Küçük-burjuva solculuğu, kapitalizmin birleşme doğrultusundaki tarihsel eğiliminin karşısına “ulusal bağımsızlık” savunusunu çıkarır. Bu tutum devrimci değil, özünde milliyetçi bir tutumdur. Çünkü gerçekte *ulusal bağımsızlık*, siyasal bağımsızlığın kazanılması, yani ulus-devletin kurulması anlamına gelir. Siyasal bağımsızlığın kazanıldığı ve bir burjuva iktidarın kurulduğu tüm ülkelerde, emperyalizme karşı mücadelenin, sosyalizm hedefiyle değil de hâlâ bir “ulusal bağımsızlık” hedefiyle yürütülmek istenmesi, özünde “ulusal kapitalizm” taraftarlığıdır. Bu da son tahlilde, mümkün olmayan ve geri bir hedefi, yani ulusal izolasyonu savunmak anlamına gelir. Konumuz AB karşıtlığı olduğunda da bu gerçeği hatırlamamız gerekiyor. Küçük-burjuva ulusalcı tepkisellik temeline oturtulmuş bir AB karşıtlığının, burjuva ulusalcılığına hizmet edeceğinin bilincinde olarak, bu tür yanlış kavrayışlara karşı mücadele etmeliyiz. İşçi sınıfı mücadelesinin enternasyonalist devrimci rotaya sokulabilmesi ve güçlendirilebilmesi için anti-kapitalist temellere dayanan bir AB karşıtlığına ihtiyaç var. AB ve benzeri

konularda tatmin edici yanıtlar bekleyen ileri işçi ve emekçi unsurların zihnini açabilecek yegâne tutum da bu olacaktır.

Kapitalizmin emperyalist aşamasında dış dünyadan yalıtılmış bir “ulusal kapitalizm” asla mümkün değildir. Çünkü kapitalist sistem, eşitsizlik temelinde yürüyen karşılıklı bağımlılık ilişkileri üzerinde yükselir. Bu nedenle, güçlü emperyalist ülkelere oranla daha zayıf durumdaki kapitalist ülkelerin, uluslararası düzeyde şu ya da bu gelişmiş kapitalist ülke ya da ülkelerle ekonomik yakınlaşma, birlikte iş yapma eğilimi salt bir siyasal tercih sorunu olarak görülemez. Bu eğilim, kapitalist sistemin iç işleyişinin dayattığı bir ihtiyaçtan kaynaklanır. Bazı dönemlerde şu ya da bu ülkede bir burjuva iktidar “ulusal çıkarlar” bahanesiyle tersine bir yol tutuyor gibi görünse bile, son tahlilde netice pek de değişmez. Hem kapitalist sistemin içinde kalıp hem de “ulusal bağımsızlık” nutuklarıyla ekonominin çarklarını döndürmeye hiçbir burjuva iktidar muktedir olamamıştır. *“Ekonomik bağımsızlık” diyerek ulusal izolasyon içinde ekonomik gerilemeye ve çöküntüye uğrayan tüm burjuva iktidarlar, bozuştuıkları bir emperyalist güce sırtlarını çevirmiş olsalar bile, bir başka emperyalist gücün yörüngesine girmenin dışında bir netice elde etmemişler ya da edememişlerdir.*

Küçük-burjuva sol çevrelerin devrimcilik yağına bulanmış söylemlerinin özüne inildiğinde, kapitalist sistemi sosyalizm doğrultusunda aşacak bir geleceğe değil, “tam bağımsız ve ulusal çıkarlarını en başa almış bir ülke”ye duyulan özlem görülecektir. Bu özlemin gerçekte ne anlama geldiğini, örneğin Türkiye’de ya da Kıbrıs’ta milliyetçi çizgiye savrulan küçük-burjuva sol örgütler çarpıcı biçimde sergiliyorlar. Soyut olarak konuştukları sürece propagandalarını Marksizmden ödünç aldıkları devrimci laflarla süsleyen bu çevreler, sıra önemli ve somut bir soruna geldiğinde, “ulusal çıkarlar” bahanesiyle kendi burjuvalarına doğrudan ya da dolaylı destek sunmaktan imtina etmiyorlar. Kimler mi bunlar? Adlarını burada birer saymaya hiç gerek yok, ama örneğin Türkiye’de Kürt ulusal sorunu karşısında takınılan ezen ulus milliyetçisi tutumları izleyecek olursanız doğru adreslere varırsınız. Ya da örneğin Kıbrıs Rum kesiminin “komünist” partisi AKEL’in, kendi milliyetçi burjuvalarının kuyruğuna takılması ve son seçimlerde milliyetçi Papadopolos’u desteklemesi yeterince ibret vericidir. Aslında AB sorunu çerçevesinde benzer tutumlara Türkiye’nin sözde “komünist” partileri, küçük-burjuva sol çevreleri arasında da fazlasıyla tanık olmak mümkündür.

Gerçek bir devrimci, gerçek bir Marksist, AB’ye ya da benzeri bir emperyalist birliğe, kendi egemen burjuvazisinin “ulusal çıkarlar”ını savunmak üzere değil, işçi sınıfının devrimci mücadele hedefleri bakımından karşı çıkar. Ülke içinde egemen olan kapitalist işleyişe son verilmesi gereğini başa almaksızın, yalnızca emperyalist birlik ve kurumlara “hayır” demekle yetinmek küçük-burjuva solculuğudur. Emperyalizme karşı mücadeleyi salt bir “ulusal ekonomi-ulusal devlet” savunusu olarak gören tüm küçük-burjuva sol akımlar, işçi sınıfının dikkatini kapitalist sistemi aşıp geçecek bir geleceğe değil, geçmişe, yani ulus-devletlerin kuruluş dönemine döndürmek istiyorlar.

Kapitalist üretim tarzı bir dünya pazarı yaratıp, farklı ulusların kaderini birbirine bağlayan dünyasal bir sistemdir. Kapitalist tarihin ilerleyişi içinde, çeşitli ulusların bağımsızlıklarını kazanmaları, iç pazarın kapitalist gelişmesini sağlamaları eş zamanlı olmamıştır. Fakat kapitalist temelde yol alan ülkelerin tümü, bir noktada emperyalist sisteme entegre olma ihtiyacı ile yüz yüze gelmiş ve o doğrultuda yol almışlardır. Emperyalizm çağında, ulus-devletini kurmuş ve böylece kapitalizm altında olup olabilecek ulusal bağımsızlığını kazanmış ülkelerde proletaryanın ve emekçilerin kurtuluşu geriye çark etmeyi değil, ileriye atılmayı gerektiriyor. Kurtuluşun yegâne yolu, kapitalist sistemin yarattığı adaletsiz “küreselleşme”yi yıkıp, yerine eşitlikçi ve sömürsüz bir küreselleşmeyi, yani evrensel sosyalizmi inşa etmekten geçiyor. Bu nedenle, bugün kapitalizmin emperyalist aşamasının işçi ve emekçilere nice acılar getiren küreselleşmesine karşı gerçek ve devrimci bir mücadele, “ulusal bağımsızlık” bayrağı altında değil, ancak ve ancak *sosyalizmin enternasyonal bayrağı* altında yürütülebilir.

AB’ye katılım tartışması burjuvazinin iç sorunudur

Tarihsel bir örnek olması bakımından, Marx’ın kendi dönemindeki “serbest ticaret mi, korumacılık mı?” tartışmasında konuyu ele alış tarzı da hatırlanmaya değer. Çünkü tartışma konusunun başlığını değiştirip, irdemeyi bir de “AB’ye katılım mı, dışında kalmak mı?” biçimine çevirmek özde bir değişiklik yaratmayacak. Marx, serbest ticaret yanlısı burjuvazinin, korumacılık karşısında kendi çıkarı nedeniyle savunduğu değişimi, nasıl işçi sınıfından da yana bir değişim olarak göstermeye çalıştığına dikkat çeker. İşçi sınıfının yanlısı sarmalara sürüklenmemesi için, ilerici ya da liberal görünen burjuva kesimlerin gerçek maksatlarını deşifre eder. Burjuva düzenin ekonomik işleyişi bakımından hangi uygulama olursa olsun –ister serbest ticaret isterse korumacılık– aynı anda hem burjuvazinin hem de

işçi sınıfının çıkarına olabilmesi mantık dışıdır. Gerçekte, gerek korumacılık gerekse de serbest ticaret uygulaması altında işçi yine artı-değer üreten ve sömürülen sınıf olmayı sürdürecektir.

O halde bir ücretli-kölenin, köleliğinin hangi burjuva seçenek altında sürdürülmesinin daha avantajlı olacağı konusunda taraf olmaya kalkışması kadar onur kırıcı bir tutum olamaz. Marksistler, burjuvazinin iç kapışmasında işçi sınıfına şu ya da bu safta taraf tutması yönünde akıl vermezler. Ne var ki, bir de sorunların tarihsel-toplumsal boyutu vardır ve işçi sınıfı asıl olarak bu konuda aydınlatılmalıdır.

Biliyoruz ki, kapitalizm yıkılmadığı sürece dünya ölçeğinde ekonomik bağları ve ticari ilişkileri geliştirme doğrultusunda yol almak durumundadır. Bu gidişattan çıkar elde eden burjuva çevreler olduğu gibi, çıkarları sarsılan çevreler de olacaktır. Ve ekonomik-politik tercihler buna göre ortaya konacaktır. Örneğin iç piyasaya daha fazlasıyla bağımlı olan burjuva unsurlar, kendi çıkarları gereği “korumacılık” uygulamasında ısrar edecek ve propagandalarını, “aman ulusal çıkarlar elden gitmesin!” biçiminde sürdürecektir. Serbest ticaret yanlıları ise daha çok dışa açılmayı, dünya arenasında marka olmayı savunacak, ama onlar da propagandalarını, bu yolun “ulusal çıkarları” en iyi koruyup geliştirecek yol olduğu motifleriyle bezeyeceklerdir.

İşte Marx döneminde “serbest ticaret” nedeniyle burjuvazi içinde yürüyen tartışmanın özü buydu. Kapitalist gelişmenin temel eğilimi pek çok noktada serbest ticaret yanlılarının savunularıyla örtüşmekteydi. Korumacılığı savunanlarsa, işçi sınıfının uzun erimli çıkarlarıyla da hiçbir biçimde bağdaşmayan bir ulusalcılığı, tutuculuğu temsil etmekteydiler. Serbest ticaret yanlısı burjuva kesimlerin gündeme getirmiş olduğu değişiklik önerileri karşısında “Hayır!” diye bağırarak yetinen solcular da, aslında burjuva düzene karşı çıkmış olmuyorlardı. Bu tutum, burjuva seçeneklerden birine, üstelik de milliyetçi, tutucu, baskıcı burjuva kesimlerin elini güçlendirecek bir seçeneğe destek sunmanın ötesinde pek bir şey ifade etmiyordu. Serbest ticarete “Evet!” diye yırtınanlar ise, her ne kadar görece ilerici bir tutum takınmış olsalar da, bu da nihayetinde bir burjuva seçeneği onaylamaktan, kapitalist gidişata destek sunmaktan ibaret bir “ilerici”likti. Sorunun işçi sınıfını ilgilendiren tarafı, yalnız ve yalnızca, kapitalist gelişmenin gelecek için attığı temellerdi. Çünkü bu temeller, proletaryanın toplumsal devrimini hızlandıran gelişmelere işaret ediyordu.

Nitekim Marx, 9 Ocak 1848’de Brüksel Demokratik Birliğinde yaptığı konuşmada, “Baylar, sanmayınız ki ticaret özgürlüğünü eleştirirken himayecilik sistemini savunmak gibi bir niyet taşıyoruz” demektedir.^[3] Genel olarak serbest ticaret sisteminin eski dengeleri yıkıcı olmasına karşın, yürürlükteki himayeci sistemin de tutucu olduğunu belirtiyordu Marx. Serbest ticaret sistemi, eski ulusları parçalayacak ve proletarya ile burjuvazi arasındaki uzlaşmaz karşıtlığı uç noktasına itecekti. Tek sözcükle vurgulanacak olursa, serbest ticaret sistemi toplumsal devrimi hızlandıracaktı. Söz konusu tartışmanın proletaryanın devrimci çıkarlarıyla ilişkilendirilebilecek tek noktası da, serbest ticaret rejiminin yaratacağı bu sonuçtu. O nedenle ki konuşmasını şu sözlerle bitirecekti Marx: “İşte yalnızca bu devrimci anlamıyla, baylar, ben serbest ticarettten yanayım.”^[4]

Marx’ın yaklaşımı bizlere örnek olsun. Türkiye, Kıbrıs ya da benzeri ülkelerde yürüyen AB tartışmalarında devrimci Marksistlere yakışan tutum, milliyetçi burjuvalar ya da tarihin tekerleğini geriye çevirmeye çalışan küçük-burjuva solcuları gibi “hayır” diye yırtınmak olamaz. Fakat “evet” diyen emperyalizm taraftarı burjuva unsurlara tempo tutmak da asla doğru bir tutum değildir. Lenin’in emperyalizmin Alman savunucusu Cunow’un mantalitesini teşhir ederken sergilediği gibi, “emperyalizm modern kapitalizmdir; kapitalizmin gelişmesi kaçınılmaz ve ileridir, öyleyse emperyalizm de ileridir; o halde onun önünde diz çökmek ve ona övgüler düzmek gerekir” tarzındaki bir yaklaşım olsa olsa modern Cunowlara yaraşır. Kapitalizmin ileriye doğru aldığı yol, bizi ancak Marx’ın işaret ettiği gibi, bu sistemi ortadan kaldıracak işçi devrimini, geleceği, yani sosyalizmi hazırladığı ölçüde ilgilendirir.

Türkiye ve benzeri ülkelerde AB’ye katılım konusunda yürüyen tartışma ve kapışmalar, temelde burjuvazinin iç sorunudur. Bizler bu tartışmada “evet” ya da “hayır” biçiminde taraf tutmak zorunda değiliz. Unutmamalıyız ki, hangi sorun olursa olsun Marksist açıdan doğru olan ve dolayısıyla işçi sınıfının çıkarlarını yansıtan tutum, asla ve asla kapitalizmin çerçevesi içine sıkıştırılmaz. Çözüm, ne AB’li ne de AB’siz bir kapitalizmdir. İşçi sınıfının ve emekçi kitlelerin baskı ve sömürü koşullarından kurtuluşunun yolu kapitalist düzeni yıkacak toplumsal devrimden geçiyor.

Şunu da belirtelim ki, kapitalist sistemin dayattığı ihtiyaçlar nedeniyle, burjuvalar, ulusal sınırların çıkarttığı engelleri kendi çıkarları doğrultusunda aşabilmek için AB benzeri birlikler oluşturacaklarsa ne gam! Onların bu yönde atacıkları tüm adımların (bu adımı atıp atamayacakları ya da hegemonya mücadelesi nedeniyle AB'nin parçalanıp parçalanmayacağı gerçeği bir yana), son tahlilde işçi sınıfının toplumsal devrimini hızlandırmaya hizmet edeceğinden eminiz. Yani dünyanın tüm burjuvaları ne yaparlarsa yapsınlar, tarihin yasalarından kaçıp kurtulabilmenin bir yolunu bulamayacaklar!

Burjuva seçenekler çözüm olamaz!

İşçi sınıfının çıkarları, burjuva alternatiflerden birinin karşısında diğerinin savunulmasını gerektirmiyor. Fakat ne yazık ki, Türkiye ya da Kıbrıs örneklerinde olduğu gibi, devrimci çözüm yoluna henüz ikna olmamış kitleler bir uçta liberallerin, diğer uçta milliyetçilerin yer aldığı bir burjuva çerçeveye hapsoluyorlar. Burjuva çerçevenin dışına çıkılmadığı sürece, sözde “ulusal çıkarlar” adına dünyadan yalıtılmışlığı, iç baskı ve sömürünün artışı temsil eden milliyetçi tutuma oranla, liberal tutum daha akılcı bir seçenek olarak sivriliyor.

Baskıcı ve gerici burjuva seçeneklerden canları fena halde yanan kitlelere, bazı reformlar vaat eden burjuva seçenekler daima bir kurtuluş umudu olarak görünür. Hangi önemli sorun söz konusu olursa olsun, devrimci çözüm yolunu benimsemedikleri sürece işçi ve emekçi kitlelerin yanılsamalar içine sürüklenmeleri kaçınılmazdır. Bu türden yanılgılara kapılan kitlelerin ruh halini anlamak gerekir. Fakat onları anlamak, onlara yanılgılarını gösterme çabasından vazgeçmeyi gerektirmez. Marksist tutumun, kitlelerle birlikte olmak adına onların yanılgılarına destek veren, onların kuyruğuna takılmayı marifet addeden eğilimlerle hiçbir ortak noktası olmamıştır, olmamalıdır.

Eskilerde “bütün yollar Bağdat'a çıkar” diye bir deyiş vardı; bunun gibi yaşadığımız dünyada da bütün belli başlı toplumsal sorunlarda çözüm yolları toplumsal devrime çıkıyor. Kitleler, devrimin güçlerinin ve hazırlığının yetersizliği nedeniyle bu çözüm yolunu henüz pek inandırıcı bulmuyorsa, onları etkilemek uğruna gerçekleri eğip bükmenin hiçbir yararı olmayacaktır.

Avrupa Birliği tartışmaları bağlamında devrimci Marksistler açısından sorun çok nettir: AB'li ya da AB'siz kapitalizm işçi sınıfının sorunlarına hiçbir çözüm getiremez. Çürüme çağına girmiş bulunan kapitalist sistem içinde kalarak, “kötü”nün karşısında “ehven-i şer” bir çözüm sağlanabileceğini ummak kendini kandırmanın en kestirme yoludur. Türk, Kürt, Kıbrıslı, Filistinli, Iraklı vb. örneklerinde olduğu üzere, emekçi kitlelerin içinde buldukları koşullardan kurtulabilmeleri için bir umut diyerek sarıldıkları AB ya da Birleşmiş Milletler benzeri emperyalist birliklerin “çözüm planları” bir oyalamacıdır. Bu tür planlar, işçi ve emekçilerin bugün için olanaksız gördükleri devrimci çözüm yolunun önüne dikilmiş birer engelden başka bir şey değildir. Dolayısıyla, işçi sınıfı ve emekçi kitleler kendi çıkarlarını temsil eden devrimci bir planı yaşama geçirmek üzere örgütlenip seferber olmadıkları sürece, burjuva seçenekler arasında sıkışıp kalmaktan ve sürekli olarak zaman yitirmekten kurtulamayacaklar. İçinde buldukları olumsuz koşulları değiştireceğini sandıkları burjuva planlara destek vererek kendilerini kandırdıkları sürece, hem bugünlerini hem de yarınlarını emperyalist güçler arasındaki çıkar çatışmalarına kurban edecekler. Gerçek bu kadar yalın; fakat kitlelerin bunu bir çırpıda kavramasını ummak saflık olur. Proletaryanın devrimci enternasyonalist güçlerine düşen görev, gerçek çözüm yolunun kitleler tarafından kavranması için bıkmadan usanmadan mücadeleyi sürdürmektir.

Çözüm işçi sınıfının devrimci mücadelesindedir

Kapitalizmin emperyalist aşaması, sermayenin yoğunlaşması ve merkezileşmesini, teknelci birleşmeleri kamçılar. Ekonomik merkezileşme eğilimiyle, ulus-devletlere parçalanmış siyasal yapılanma arasındaki çelişki derinleşir. Globalleşen kapitalizm siyasal bakımdan da globalleşmeyi, dünya arenasında hegemon güçlerin kontrolündeki bir merkezi yapılanmayı dayatmaktadır. Marksizm, milliyetçi küçük-burjuva solculuğundan tamamen farklı olarak, ekonomik temel bakımından bütünleşen, *globalleşen* bir dünyaya karşı değildir. Dünyanın küçük ulus-devletlere parçalanması da işçi sınıfının geniş kapsamlı çıkarlarına aykırıdır. Fakat kapitalizm altında siyasal merkezileşmeye, demokraside bir genişleme değil, tam tersine militarizm ve baskıcı uygulamaların yükselişi eşlik etmektedir.

Aslında bir dünya sistemi yaratmış olan kapitalist üretim tarzı, ulusal yalıtılmışlığın karşısında çok yönlü uluslararası ilişkileri ve çeşitli düzeyde ittifakları gerçekten de kaçınılmaz kılmaktadır. Fakat bu kaçınılmazlık, kapitalist sistemin varlığını değişmez bir gerçeklik olarak kabullenip, onun yasalarına boyun eğmeyi ve bu yasaları savunmayı değil, tam tersine artık iyice çürümüş ve yozlaşmış bu

kapitalist düzeni aşip geçmeyi emrediyor. Günün yakıcı sorunlarına işçi ve emekçi kitlelerden yana çözüm sunabilmek, mevcut işleyişi aşan devrimci bir alternatif dikmeyi gerektiriyor. Ve günümüz dünyasında savunulması gereken bu alternatif, globalleşen dünyaya denk düşecek bir işçi iktidarından başkası olamaz.

Avrupa'nın birliği söz konusu olduğunda da çözüm yolu nettir. Üretici güçlerin bugün geldiği düzeyde insanlığın çıkarları, sınıfsız ve sömürsüz bir düzen temelinde bütünleşmeyi dayatmaktadır. Avrupa'nın, emperyalist güçler arasındaki kapışmalar, yine bu güçler tarafından körüklenen ulusal çatışmalar nedeniyle parçalanmasının önüne ancak işçi iktidarı altında ulaşılabilecek bir birlik son verebilir. O nedenle, kapitalistlerin "Avrupa Birliği" programı karşısında, enternasyonalist komünistler işçi sınıfının birlik programını savunur ve *Avrupa Birleşik İşçi Sovyetleri* sloganını yükseltirler. Açıktır ki, dünyamızın gün geçtikçe içine çekilmekte olduğu devrimci çalkantılar döneminde, işçi sınıfının devrimci çözüm önerileri kitleler nezdinde giderek çok daha fazla yankısını bulacaktır.

Emperyalist savaşlarla derinden sarsılan, adeta büyük bir kaosa sürüklenen dünya her seferinde devrime gebe bir dünya olmuştur. Evet bu nesnel gerçek dün nasıl geçerli idiyse günümüzde de o denli, hatta fazlasıyla geçerli. Ne var ki dünya üzerindeki milyonlarca kadın ve erkek işçiyi, bilinçli ve örgütlü tarzda harekete geçirmek için gereken öznel unsur, yani devrimci önderlik sorunu çözümlenmediği sürece, nesnel gerçek kendi kendine dünyayı değiştirmeyecek. Fakat nesnel gerçeklerin devrimci mücadele üzerindeki etkisini de asla inkâr edemeyiz. İşçi sınıfının devrimci potansiyeli, kapitalist ekonominin yükselişte olduğu yıllar boyunca, uyuklayan bir devin potansiyel enerjisi gibi saklı durumdaydı. Artık dev yeniden uyanıyor ve dünyanın çeşitli ülkelerinde toprak işçilerin ayak sesleriyle sarsılmaya başlıyor. Proletaryanın devrimci güçlerinin neredeyse akıntıya karşı yüzmeye çalıştığı o karanlık dönem artık geride kaldı. Dolayısıyla şimdi dünyanın her köşesinde proletaryanın devrimci enternasyonalist örgütlenmesine duyulan ihtiyaç çok daha belirleyici bir önem kazanmıştır.

Hatırlayalım, tarihin çok zor bir döneminde, birinci emperyalist paylaşım savaşının patlak verdiği ve mevcut enternasyonalin çöktüğü günlerde bile Marksizmin tarihsel iyimserliğinden ödün vermedi Lenin. Krupskaya'nın anılarında aktardığı üzere, "Bugün birkaç insandan ibaret olmamız sorun değil, gelecekte milyonlar bizimle birlikte olacak!" diyordu. Büyük Ekim Devrimi Lenin'i haklı çıkardı. Emperyalist-kapitalist sisteme karşı dünyanın dört bir köşesinde genç işçi ve emekçi kuşakların harekete geçmeye başladığı günümüzde de, artık "birkaç insandan ibaret" değiliz!

12 Nisan 2003

Kaynak: Marksist Tutum (www.marksist.com)